

Sociaaleconomische effecten van de ontmanteling rechtbank Almelo voor Twente

Een sociaaleconomische effectstudie

Voor de Gemeente Almelo, Stichting Twentse Balie & Twente Board

Rotterdam, 7 oktober 2015

Sociaaleconomische effecten van de ontmanteling rechtbank Almelo voor Twente

Een sociaaleconomische effectstudie

Voor de Gemeente Almelo, Stichting Twentse Balie & Twente Board

Walter Hulsker

Elvira Meurs

Ricardo van Breemen

Rotterdam, 7 oktober 2015

Over Ecorys

Met ons werk willen we een zinvolle bijdrage leveren aan maatschappelijke thema's. Wij bieden wereldwijd onderzoek, advies en projectmanagement en zijn gespecialiseerd in economische, maatschappelijke en ruimtelijke ontwikkeling. We richten ons met name op complexe markt-, beleids- en managementvraagstukken en bieden opdrachtgevers in de publieke, private en not-for-profitsectoren een uniek perspectief en hoogwaardige oplossingen. We zijn trots op onze 85-jarige bedrijfsgeschiedenis. Onze belangrijkste werkgebieden zijn: economie en concurrentiekracht; regio's, steden en vastgoed; energie en water; transport en mobiliteit; sociaal beleid, bestuur, onderwijs, en gezondheidszorg. Wij hechten grote waarde aan onze onafhankelijkheid, integriteit en samenwerkingspartners. Ecorys-medewerkers zijn betrokken experts met ruime ervaring in de academische wereld en adviespraktijk, die hun kennis en best practices binnen het bedrijf en met internationale samenwerkingspartners delen.

Ecorys Nederland voert een actief MVO-beleid en heeft een ISO14001-certificaat, de internationale standaard voor milieumanagementsystemen. Onze doelen op het gebied van duurzame bedrijfsvoering zijn vertaald in ons bedrijfsbeleid en in praktische maatregelen gericht op mensen, milieu en opbrengst. Zo gebruiken we 100% groene stroom, kopen we onze CO₂-uitstoot af, stimuleren we het ov-gebruik onder onze medewerkers, en printen we onze documenten op FSC- of PEFC-gecertificeerd papier. Door deze acties is onze CO₂-voetafdruk sinds 2007 met ca. 80% afgenomen.

ECORYS Nederland B.V.
Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com
K.v.K. nr. 24316726

W www.ecorys.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1 Inleiding	11
1.1 Achtergrond van de studie	11
1.2 Doel van het onderzoek en vraagstelling	12
1.3 Uitgangspunten en afbakening	12
1.4 Leeswijzer	13
2 Lokale economie Twente in beeld	15
2.1 Inleiding	15
2.2 Demografie	15
2.3 Economische structuur	16
2.3.1 Vestigingen en werkgelegenheid in Twente	16
2.3.2 Arbeidsmarkt	18
2.4 Conclusie	19
3 Effecten verplaatsing rechtspraak	21
3.1 Directe werkgelegenheid en toegevoegde waarde	21
3.1.1 Directe werkgelegenheid	21
3.1.2 Toegevoegde waarde	23
3.1.3 Trends en ontwikkelingen	23
3.2 Indirecte effecten bij toeleveranciers	24
3.2.1 Indirecte werkgelegenheid en toegevoegde waarde	24
3.3 Korte termijn effect: Reistijd	24
3.4 Lange termijn effect: verhuizingen	26
3.4.1 Verhuizingen	26
3.4.2 Koopkracht effecten	26
3.5 Netwerk- / Clustereffecten	27
3.6 Conclusie	30
Geraadpleegde bronnen	33
Bijlage 1 Uitgangspunten effectenbepaling	35
Bijlage 2 Belangrijkste uitgangspunten	37
Bijlage 3 Begrippenlijst	39
Bijlage 4 Toelichting Input-Output analyse	41

Samenvatting

Achtergrond van deze studie

In deze analyse zijn de sociaaleconomische effecten voor de regio Twente van de voorgenomen ontmanteling van de rechtbank in Almelo in kaart gebracht. Het onderzoek levert het antwoord op het door Samsom en Rutte aangekondigde criterium van 'regionale effect'. Het gaat daarbij om de sociaaleconomische effecten in brede zin, zowel die op korte termijn als de effecten die op langere termijn kunnen optreden. Het uitgangspunt is daarbij dat de besluitvorming niet alleen dient te zijn gebaseerd op de financiële effecten voor de Raad voor de Rechtspraak, maar dat de regionale effecten in brede zin een rol dienen te spelen in de besluitvorming.

De opbouw van deze samenvatting

De effectenstudie is uitgevoerd aan de hand van een effectenschema (zie bijlage 1). Het rapport volgt de structuur van dit schema. Als eerste is gekeken naar de directe en indirecte werkgelegenheid en toegevoegde waarde die samenhangt met de juridische keten en de te verplaatsen activiteiten van de rechtbank. Vervolgens is gekeken naar de korte termijn effecten op reistijd van medewerkers, ketenpartners en bij advocatenkantoren. Daarna is gekeken naar de te verwachten lange termijn effecten. Door natuurlijk verloop en verhuizingen zal koopkracht uit de regio verdwijnen. Als laatste is gekeken naar de overige effecten voor ketenpartners, onderzoekenden, onderwijs en andere sociaaleconomische effecten voor de regio.

Directe en indirecte werkgelegenheid en toegevoegde waarde

De regio Twente vergrijsst, net als de rest van Nederland, maar de regio ontgroent ook door wegtrekkende jeugd. De jeugdwerkloosheid is in Twente hoger dan in de rest van Nederland en het opleidingsniveau ligt gemiddeld lager. De bereikbaarheid van banen is problematisch. Daardoor zijn er relatief weinig kansen op de arbeidsmarkt voor zowel laagopgeleiden, hoogopgeleiden als jongeren in de regio. De commissie Draijer komt niet voor niets met een aanbeveling: "de regio heeft dringend behoefte aan een 'banenplan' om op korte termijn een positieve impuls te geven aan de werkgelegenheid voor de minder hoog opgeleide inwoners. Hierbij dienen naast logistiek en recreatie & toerisme ook andere sectoren aan bod te komen¹".

De regio heeft van oudsher een industriële focus en het aantal vestigingen in deze sector ligt dan ook procentueel gezien hoger dan in de rest van Nederland, terwijl het aantal banen in het openbaar bestuur en overheidsdiensten procentueel achterblijft bij Nederland in zijn geheel. De (zakelijke) dienstverlening, doorgaans een sector waar relatief veel hoogopgeleiden een baan vinden, is relatief klein².

Vanuit deze sociaaleconomische context is de aanwezigheid van een 'bloeiende' rechtbank in Twente zeer belangrijk. Op dit moment (2015) zijn er 184 fte's³ werkzaam bij de rechtbank in Almelo, daarnaast is er nog werkgelegenheid bij advocatenkantoren, adviesbureaus, notarissen en het Ministerie en gevangeniswezen. In totaal zijn er circa 1.290 fte's⁴ werkzaam in de juridische

¹ Advies Commissie Draijer. Beschikbaar op: <http://www.regiotwente.nl/algemene-informatie/persberichten/767-commissie-geloof-in-kansen-regio>.

² CBS, 2015.

³ Gegevens Rechtbank Almelo, 2015.

⁴ Gegevens gemeente Almelo over aantal banen. Rechtbank: cijfers Rechtbank. Omrekenfactor aantal banen naar voltijdsbanen voor openbaar bestuur en overheidsdiensten voor Ministerie van Justitie en Gevangeniswezen: 0,95 (CBS, 2015) en omrekenfactor aantal banen naar voltijdsbanen voor zakelijke dienstverlening: 0,83 (CBS, 2015). Voor overige sectoren 0,75 (CBS, 2015).

keten in Twente. De toegevoegde waarde van deze juridische activiteiten bedraagt ca. 103 miljoen euro⁵.

Wanneer het Meerjarenplan van de Raad voor de Rechtspraak wordt uitgevoerd, zullen alle medewerkers van de Zwolle als standplaats krijgen. In totaal 184 fte's werkgelegenheid. Daarnaast zullen advocatenkantoren ongeveer een derde⁶ van hun activiteiten verplaatsen, goed voor zo'n 174 fte's werkgelegenheid. In totaal zullen er naar verwachting 358 fte's werkgelegenheid verplaatsen van Almelo naar Zwolle. De ingeschatte toegevoegde waarde van deze activiteiten bedraagt zo'n 30 miljoen euro.

Tabel 1.1 Directe en indirecte effecten huidige situatie en het effect van verplaatsing van zaken

	Huidige situatie Twente (fte)	Huidige situatie Twente (toegevoegde waarde) in mln. Euro's	Effect verplaatsing op Twente (fte) ⁷	Effect verplaatsing op Twente (toegevoegde waarde) in mln. Euro's ⁸
Directe effecten op de juridische sector	1.290,2	103,0	(358,4)	(30,4)
Indirect effect op de juridische sector	335,4	23,5	(93,2)	(6,5)
Totaal directe en indirecte effecten⁹	1.626,6	126,5	(451,6)	(36,8)
% van de huidige situatie			- 28%	- 29%

Bron: Ecorys, gebaseerd op gegevens gemeente Almelo.

De rechtbank en de ketenpartners maken gebruik van toeleveranciers, waarvan een deel uit Twente. Voorbeelden van toeleveranciers zijn onder andere schoonmaakbedrijven, cateraars en leveranciers van ICT, maar ook aannemers en reparatiebedrijven. Dit wordt ook wel het indirecte of doorwerkingseffect genoemd. De schatting van de huidige indirecte werkgelegenheid en indirect toegevoegde waarde is gebaseerd op Input-Outputtabellen voor de doorwerking van de totale juridische keten¹⁰. In totaal gaat het om circa 670 fte's, waarvan ongeveer de helft (335 fte's) in Twente. De huidige indirecte toegevoegde waarde in Twente bedraagt circa 23 miljoen euro.

Bij de te verplaatsen rechtspraak en de hiermee samenhangende verplaatsende advocatuur gaat het om het wegvallen van grofweg 186 fte's waarvan (wederom) de helft in Twente. De op termijn verdwijnende indirecte toegevoegde waarde ramen wij voor de huidige situatie voor Twente op circa 6,5 miljoen euro.

De directe en indirecte werkgelegenheid, die als standplaats Zwolle in plaats van Almelo krijgt, maakt 28% uit van de totale werkgelegenheid van de juridische sector van Twente. De directe en indirecte toegevoegde waarde maakt 29% uit van totale toegevoegde waarde van de juridische sector in Twente. Deze werkgelegenheid en toegevoegde waarde verdwijnt dus uit de regio Twente. Op dit moment bestaat 4,8% van de banen in Twente uit banen in de sector openbaar bestuur en overheidsdiensten, ten opzichte van 6,6% voor Nederland gemiddeld. De sector openbaar bestuur en overheidsdiensten wordt dus naar verhouding nog kleiner dan gemiddeld in

⁵ Voor het bepalen van de totale toegevoegde waarde is gebruik gemaakt van landelijke structuurgegevens over de gemiddelde toegevoegde waarde die per fte door de betreffende sector wordt gecreëerd.

⁶ Inschatting van de sector.

⁷ Verschillen in de optelling zijn het gevolg van afronding op gehele getallen.

⁸ Verschillen in de optelling zijn het gevolg van afronding op gehele getallen.

⁹ Verschillen in de optelling zijn het gevolg van afronding op gehele getallen.

¹⁰ Voor het gebruik van I-O tabellen zie bijlage 3.

heel Nederland. Het totaal aantal banen in de regio neemt dus af, zowel voor hoger opgeleid personeel, als bij lager opgeleid personeel. Dit terwijl het aantal banen voor lager opgeleiden in de regio reeds onder druk staat en het percentage hoger opgeleiden in de regio achterblijft bij het landelijk gemiddelde.

De effecten van de verplaatsing zaken naar Zwolle

Bij het ontmantelen van de rechtbank in Almelo, zal de standplaats van alle werkzame personen bij de rechtbank veranderen. Dit betekent nog niet dat de mensen direct verhuizen, maar de werkgelegenheid zal wel uit de regio verdwijnen. De werknemers, advocaten, ketenpartners en bezoekers van de rechtbank zullen veelal verder moeten reizen. Op de langere termijn is de verwachting dat een deel van het personeel gaat verhuizen en er banen en koopkracht weglekken uit de regio Twente.

Korte termijn: reistijdeffecten

Doordat persoonlijke contacten, overleg en zittingen bij de rechtbank in sommige gevallen noodzakelijk blijven, nemen de reiskosten in tijd en geld toe (zie ook paragraaf 3.6). Op korte termijn zullen medewerkers, rechtzoekenden, advocaten en ketenpartners namelijk moeten reizen naar de rechtbank. Deze langere reistijd brengt kosten met zich mee (de ritprijs). Ook wordt de toenemende reistijd door medewerkers en door andere betrokkenen negatief gewaardeerd. De waardering kan worden uitgedrukt in geld, de zogenaamde reistijdwaardering. De extra kosten die gemaakt moeten worden voor de reistijd zijn weergegeven in onderstaande tabel. Kanttekening die hierbij gemaakt dient te worden is dat bij de berekening van deze kosten op dit moment alle kosten aan de regio toegedeeld zijn. De toegenomen reiskosten voor woon-werkverkeer zal de rechtbank echter moeten vergoeden: basis daarvoor is openbaar vervoer, tweede klasse. Voor trein en bus stelt de rechtbank medewerkers een MobilityMixx kaart beschikbaar. De kosten daarvan draagt de rechtbank.

Tabel 1.2 Effecten op reistijd¹¹ (jaarlijks in mln. euro jaarlijks) – prijspeil 2014

In mln. euro	Ritkosten	Kosten door negatieve reistijdwaardering	Totaal
Woon-werk medewerkers rechtbank ¹²	(0,5)	(0,8)	(1,2)
Advocaten ¹³	(0,3)	(3,6)	(3,9)
Eisers – Gedaagden ¹⁴	(0,5)	(0,5)	(1)
Reclassering	(0)	(0)	(0)
Gedetineerden vervoer ¹⁵	(0,7)	(0,0)	(0,7)
Totaal¹⁶	(2,0)	(4,8)	(6,9)

¹¹ De gebruikte verhouding tussen openbaar vervoer en auto (modal split) is de doorgaans gebruikte verhouding, van respectievelijk 30% en 70%.

¹² Ritprijs gebaseerd op 188 medewerkers, € 213,10 voor een jaarlijks treinabonnement (NS.nl) of 60 km enkele reis, met een kost van 11 ct. per kilometer en 260 werkdagen per jaar. Reistijdwaardering gebaseerd op 188 medewerkers, 260 dagen per jaar, 45 minuten reistijd verlies per enkele reis en reistijdwaardering gegevens uit: Ministerie van I&M, maatschappelijke waarde van betrouwbaarheid. Beschikbaar op: http://www.kimnet.nl/sites/kimnet.nl/files/de-maatschappelijke-waarde-van-betrouwbaarheid_herdruk.pdf

¹³ Ritprijs gebaseerd op 498 advocaten (werkgelegenheid aangeleverd door de gemeente Almelo en een overhead van 0,4 (ABN AMRO Insights - Advocatuur), verschil in ritprijs OV € 7,66 of 60 km enkele reis, met een kost van 11 ct. per kilometer en 4x per maand reizen voor de verplaatste zaken naar de rechtbank van Zwolle. Reistijdwaardering gebaseerd op 498 advocaten, 4x per maand reizen voor de verplaatste zaken naar de rechtbank van Zwolle en 45 minuten reistijd verlies per enkele reis en een gemiddeld uurtarief van 200 euro (bezettingsgraad 50%).

¹⁴ Ritprijs gebaseerd op 8.553 zaken op zitting (gegevens rechtbank), met gemiddeld 4 personen per zaak op zitting, verschil in ritprijs OV € 7,66 of 60 km enkele reis, met een vergoeding van 11 ct. per kilometer. Reistijdwaardering gebaseerd op aantal zaken op zitting, 4 personen per zaak op zitting, 45 minuten reistijd verlies per enkele reis en reistijdwaardering gegevens uit: Ministerie van I&M, maatschappelijke waarde van betrouwbaarheid. Beschikbaar op: http://www.kimnet.nl/sites/kimnet.nl/files/de-maatschappelijke-waarde-van-betrouwbaarheid_herdruk.pdf

¹⁵ Gebaseerd op 1.860 ritten met gedetineerden per jaar (inschatting sector) met een ritprijs van € 400 (inschatting sector).

¹⁶ Verschillen in de optelling zijn het gevolg van afronding op gehele getallen.

Er is sprake van een toename in ritprijs, een kost door de waardering van tijd, en kosten omdat medewerkers minder productief kunnen zijn. In totaal zijn de kosten voor de ritten ingeschat op 2 miljoen euro per jaar. Dit zijn dus kosten voor onder andere treinkaartjes en benzineverbruik. Aanvullend zijn er extra kosten omdat er een langere reistijd is en men minder productief is. Deze kosten zijn ingeschat op 4,8 miljoen euro per jaar. In totaal betekent dit dat er op de korte termijn jaarlijks 6,9 miljoen euro aan extra kosten gemaakt moeten worden.

Lange termijn: banen en toegevoegde waarde verdwijnen en koopkrachtlek

Op de lange termijn zal een deel van de mensen die een standplaatswisseling hebben ondergaan verhuizen. Niet alle werknemers zullen verhuizen, maar in de loop van de jaren zal ook het natuurlijke verloop ervoor zorgen dat de meeste mensen met standplaats Zwolle, ook daadwerkelijk in de regio Zwolle zullen wonen. Hiermee verdwijnen ook de directe bestedingen die voortkomen uit de woonplaats van de mensen die bij de rechtbank of aanpalende sectoren werken. Hierbij gaat het dus om de consumptieve bestedingen van de werknemers bij de rechtbank zelf van wie de standplaats verandert, de meeverhuizende advocatuur en de werknemers bij toeleverende bedrijven en het huishouden waarin zij zich bevinden¹⁷.

Wanneer de medewerkers van de rechtbank en medewerkers van de gerelateerde advocatuur verhuizen vanwege het verplaatsen van de rechtbank verdwijnt deze koopkracht uit de Twentse economie. Wij ramen deze consumptieve bestedingen op circa 4,9 miljoen euro per jaar voor Twente. Hierbij is overigens alleen gekeken naar de consumptieve bestedingen in de horeca en de detailhandel.

Tabel 1.3 Consumptieve bestedingen samenhangend met verhuizen of wegvloeien werknemers rechtbank en meeverhuizende advocatuur en indirecte werkgelegenheid (in mln. euro's)

	Consumptieve bestedingen ¹⁸
Detailhandel – Dagelijks	(2,7)
Detailhandel – Niet dagelijks	(1,6)
Horeca	(0,5)
Totaal¹⁹	(4,9)

De werkgelegenheid die voortvloeit uit de consumptieve bestedingen van werknemers bij de rechtbank, ketenpartners en toeleverende bedrijven is gelijk aan circa 25 arbeidsplaatsen waarvan het merendeel in de regio Twente. Een in aantal beperkt effect, maar het gaat wel om werk voor laaggeschoolden.

De kosten voor de reistijd en de consumptieve bestedingen kunnen niet zonder meer bij elkaar worden opgeteld, immers mensen die verhuizen reizen niet meer.

Cluster- en netwerkeffecten

De rechtbank is onderdeel van een breder cluster. Verplaatsing van een deel van de rechtspraak van Almelo naar Zwolle heeft impact op het functioneren van dit cluster. Het gaat hierbij om zogenaamde netwerk- of cluster effecten. Op basis van de gevoerde gesprekken zijn een aantal

¹⁷ Uitgaande van het aantal banen bij de rechtbank en de gerelateerde advocatuur en uitgaande van een gemiddelde huishoudensgrootte van 2,2 personen. Compendium voor de leefomgeving. Uitgaven consumptieve uitgaven per persoon o.b.v. Panteia, 2014.

¹⁸ Koopkrachtbinding voor de regio Twente voor dagelijkse boodschappen en horeca – 95%; voor niet dagelijkse boodschappen - 60%.

¹⁹ Verschillen in de optelling zijn het gevolg van afronding op gehele getallen.

effecten op een rij gezet. Voor de meeste van deze effecten is kwantificering niet mogelijk, enkel kan een richting worden aangegeven waarin de tendens is (positief, dan wel negatief).

- **Effecten op de concurrentiepositie van de advocatuur:** door toename van de reiskosten met zo'n 300 euro per zaak op zitting²⁰, verslechtert de concurrentiepositie van de regionale advocatuur. Door marktwerking zal een deel van de advocatenkantoren activiteiten verplaatsen (zie verhuizende activiteiten) een ander deel zal door de marktwerking kosten voor eigen rekening nemen, of doorberekenen aan de cliënt (zie reistijdwaardering).
- **Functioneren regionale arbeidsmarkt:** Afname van hoger opgeleide banen zorgt een kleinere pool hoger opgeleid personeel. Afname van hoger opgeleid personeel zorgt ook voor een afname van cultuuraanbod in de regio en verslechtering van koopkracht. Met afname van banen tot gevolg (zie koopkracht). Daarnaast betekent de afname van lager opgeleide banen tot een grote druk op de toch al slechte markt voor lager opgeleiden in de regio. Tezamen vormt dit dus een dubbele druk op de toch al zwakke arbeidsmarkt regio van Twente. Daarnaast zal een vermindering van het aantal zaakspakketten in Almelo de sector openbaar bestuur en overheidsdiensten nog kleiner maken (dat al relatief klein is in Twente).
- **Aantrekkelijkheid van Twente als vestigingslocatie voor bedrijven:** Een groot deel van de complexe zaken wordt door het bedrijfsleven aangebracht. Een rechtbank in de buurt is dus een pré voor veel bedrijven. De verplaatsing van de rechtspraak heeft tot gevolg dat het voorzieningen niveau daalt. Een vermindering van voorzieningen in een regio leidt tot een vermindering van de aantrekkelijkheid van een vestigingslocatie voor bedrijven.
- **Effecten op het MBO-onderwijs:** Een ontmanteling van de rechtbank houdt in dat er zo'n 12-16 minder stageplaatsen beschikbaar komen, mede omdat Zwolle het verzorgingsgebied is van een andere ROC. Hierdoor is de opleiding in Almelo genoodzaakt tot afslanking met, naar verwachting 2,5 fte²¹. Dit betekent een verschraling van het onderwijsaanbod in Twente en dit heeft ook effect op de werkgelegenheid in het onderwijs in Twente.
- **Effecten op het HBO-onderwijs:** Het effect voor Saxion Hogeschool is tweeledig. Enerzijds kunnen op de korte termijn studenten ook bij andere organisaties een stageplaats vinden, anderzijds zal dit in de toekomst wellicht lastiger worden omdat bijvoorbeeld advocatenkantoren besluiten mee te verhuizen naar Zwolle. Dit kan tevens het aantal studenten voor de opleiding Rechten beïnvloeden. Volgens de hogeschool zal de verplaatsing de relatie tussen hen en de rechtbank onnodig negatief beïnvloeden, omdat de rechtbank letterlijk op afstand komt te staan.
- **Effecten op de Raad voor de Kinderbescherming Overijssel (vestiging Almelo):** Wanneer de familiezaken verplaatst worden van Almelo naar Zwolle betekent dit voor de betrokken families veel. Hun veelal slechte financiële positie zorgt er mogelijk voor dat een deel van de betrokkenen niet meer naar de zitting komt. Een mogelijke verplaatsing van de rechtspraak tast voor deze doelgroep dan de toegankelijkheid van het recht aan.
- **Effecten op de Reclassering:** De reclassering is de schakel tussen justitie en zorg wanneer een strafbaar feit gepleegd is. Een groot aantal cliënten van de reclassering komt uit een milieu met een lager inkomen en slechte economische perspectieven²². De verwachting van de reclassering is dat de reiskosten te hoog worden voor deze groep en dat zij verstek zullen laten gaan in de rechtszaal. Een mogelijke verplaatsing van de rechtspraak tast ook voor deze doelgroep dan de toegankelijkheid van het recht aan.
- **Beschikbaarheid van de Rechter Commissaris (RC):** Een verplaatsing van de standplaats van Almelo naar Zwolle heeft tot gevolg dat de reistijd van de RC sterk toeneemt aangezien hij uit Zwolle moet komen. Omdat er gewacht moet worden totdat de RC aanwezig is, neemt ook de wachttijd om tot huiszoeking over te gaan voor de politie toe.

²⁰ Toename reistijd met 1,5 uur (retourrit) en een gemiddeld uurtarief van 200 euro voor een advocaat.

²¹ Gegevens MBO-onderwijs Twente (ROC Twente).

²² Circa 45% is ongeschoold of zijn vroegtijdige schoolverlaters; Circa 60% heeft geen werk of heeft onregelmatig werk; Circa 25% hiervan heeft een verstandelijke handicap of wordt daarvan verdacht, Bron: Gegevens Reclassering.

- **Behandeling van lokale zaken in de regio: Een rechtbank is sterk in de samenleving verankerd.** Burgers vinden het, volgens de gesproken advocaten en rechters, van groot belang dat zaken die lokale impact hebben ook in de regio kunnen worden behandeld. In zijn oratie geeft Jos Blank aan, dat in zijn optiek de schaal van de rechtbank nu al ruim boven het wenselijke niveau is. En dat de wenselijke schaal van de rechterlijke macht één tiende is van de huidige schaal²³.

Tabel 1.4 Cluster- en netwerkeffecten van verplaatsing van de rechtspraak

	Huidige situatie Twente (werkgelegenheid - fte)	Huidige situatie Twente (toegevoegde waarde) in mln. Euro's	Effect verplaatsing op Twente (werkgelegenheid - fte)	Effect verplaatsing op Twente (toegevoegde waarde) in mln. Euro's
Effecten op concurrentie positie van de advocatuur	<i>Meegenomen in verhuizingen en reistijdwaardering</i>			
Functioneren van de regionale arbeidsmarkt	Slechtere arbeidsmarkt, afname koopkracht, afname cultuuraanbod.			
Aantrekkelijkheid van Twente als vestigingslocatie voor bedrijven	Afname aantrekkelijkheid door verschraving voorzieningenniveau.			
Effecten op het MBO-onderwijs	12	0,9	2,5	0,2
Effecten op het HBO-onderwijs	Belang van de rechtbank voor stageplaatsen en aantrekkelijkheid opleiding			
Effecten op de Raad voor de Kinderbescherming Overijssel (vestiging Almelo)	Effecten op de Raad zelf nihil, effecten op de bereikbaarheid van het recht voor cliënten potentieel groot.			
Beschikbaarheid van de Rechter Commissaris (RC)	Wachttijd op RC langer en reistijd RC neemt toe.			
Behandeling van lokale zaken in de regio	De lokale verbondenheid van de rechtbank met de regio neemt af.			
Effecten op de Reclassering	Effecten op de bereikbaarheid van het recht voor cliënten potentieel groot.			

Dubbel 'stapelingseffect' op de lange termijn

De analyse laat zien dat de regio Twente op termijn sociaaleconomisch wordt verzwakt indien de rechtbank in Almelo wordt ontmanteld. Er is sprake van een 'stapelingseffect'. De ontmanteling van de rechtbank in Almelo is immers een onderdeel van een reeks aan verdwijnende overheidsinstanties uit Twente: een 'stapelings' van banen en toegevoegde waarde die verdwijnt.

Hierdoor wordt de autonoom ingezette economische krimp in de regio eerder versterkt dan tegengegaan met een volgende 'stapelings' van negatieve effecten als gevolg. Er gaan immers zowel hoogwaardige als laagwaardige banen verloren, banen waar Twente nu al een nijpend tekort aan heeft. Bovendien werkt de ontmanteling door in de gehele juridische keten en haar toeleveranciers, waardoor het effect zich versterkt met een koopkrachtlek. Daar weer bovenop wordt de aantrekkelijkheid van het investeringsklimaat in Twente aangetast en ook de culturele sector krijgt minder toeloop. Voor zowel bedrijven, instellingen en bewoners wordt Twente minder aantrekkelijk als vestigingsplaats.

²³ Oratie Jos Blank. Illusies over fusies. Erasmus Universiteit Rotterdam, september 2015.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond van de studie

Meerjarenplan van de Raad voor de Rechtspraak

De Rechtspraak gaat volgens het Meerjarenplan van de Raad voor de Rechtspraak²⁴ meer investeren in de handhaving en verbetering van de kwaliteit van het rechterlijke werk. Dat wordt mogelijk door de uitgaven voor bedrijfsvoering en huisvesting flink te verminderen. Gevolg hiervan is dat op 7 plaatsen in de toekomst wordt volstaan met een uitgebreid pakket van de meest voorkomende rechtszaken: in Alkmaar, Almelo, Assen, Dordrecht, Lelystad, Maastricht en Zutphen (zie de kaart).

Figuur 1.1 Ontmanteling van rechtbanken

De rechtbanken die met rood zijn aangegeven worden ontmanteld:

Rechtbanken Nederland in 2020

- Alle rechtszaken
- Bepaalde rechtszaken door één rechter (geen handelszaken, strafzaken met gedetineerden).
- Meest voorkomende rechtszaken*

Bron: NRC, 2015.

Ontmanteling van de rechtbank Almelo richting Zwolle

In de ontmantelde rechtbanken worden in de plannen van de Raad voor de Rechtspraak voortaan alleen kantonzaken behandeld en enkelvoudige veelvoorkomende bestuursrechtelijke zaken, veelvoorkomende strafrechtelijke zaken zonder gedetineerden en mogelijk veel voorkomende familierechtelijke zaken. Mensen die terecht staan in complexe strafzaken of partijen die betrokken zijn bij ingewikkelder civiel- of bestuursrechtelijke zaken en insolventiezaken kunnen er niet meer terecht en moeten naar de overige rechtbanken.

²⁴ Meerjarenplan van de Raad voor de Rechtspraak 2015-2020, beschikbaar via rechtspraak.nl

Gevolgen op regionaal niveau

Concentratie van de rechtspraak heeft voor veel regio's ingrijpende economische gevolgen. Het aantal gemeenten en regio's waar recht gesproken wordt blijft weliswaar gelijk, maar van zeven rechtbanken verandert het takenpakket aanzienlijk. Hierdoor verandert ook de samenstelling van de economische structuur in die regio's.

De concentratie van de rechtspraak heeft ook gevolgen voor de regio Twente. De Raad voor de Rechtspraak is voornemens om de rechtbank in Almelo te ontmantelen en de zaken over te brengen naar de rechtbank in Zwolle.

1.2 Doel van het onderzoek en vraagstelling

Het doel van de analyse is om de sociaaleconomische effecten voor de regio Twente in kaart te brengen van de voorgenomen ontmanteling van de rechtbank in Almelo en de verplaatsing van alle meervoudige zaken naar Zwolle.

Het onderzoek levert het antwoord op het door Samsom en Rutte aangekondigde criterium van 'regionale effect'. Het gaat daarbij om de sociaaleconomische effecten in brede zin, zowel die op korte termijn als de effecten die op langere termijn kunnen optreden. Uitgangspunt van de motie is dat de besluitvorming niet alleen dient te zijn gebaseerd op de financiële effecten voor de Raad voor de Rechtspraak, maar dat de regionale effecten in brede zin een rol dienen te spelen in de besluitvorming.

Om te bezien wat een en ander betekent voor de lokale en regionale economie heeft Ecorys in opdracht van de gemeente Almelo en Stichting Twentse Balie gekeken naar de economische effecten van een mogelijke verplaatsing van de rechtspraak in Almelo naar Zwolle en de verdere doorwerking daarvan op andere sectoren van de economie.

De effectenstudie is uitgevoerd aan de hand van een effectenschema (zie bijlage 1). In deze rapportage wordt verslag gedaan van de uitgevoerde analyse. Het rapport volgt de structuur van dit effectenschema. Als eerste is gekeken naar de directe en indirecte werkgelegenheid en toegevoegde waarde die samenhangt met de juridische keten en de te verplaatsen activiteiten van de rechtbank. Vervolgens is gekeken naar de korte termijn effecten op reistijd van medewerkers, ketenpartners en bij advocatenkantoren. Daarna is gekeken naar de te verwachten lange termijn effecten. Door natuurlijk verloop en verhuizingen zal koopkracht uit de regio verdwijnen. Als laatste is gekeken naar de overige effecten voor ketenpartners, rechtzoekenden, onderwijs en andere sociaaleconomische effecten voor de regio.

1.3 Uitgangspunten en afbakening

Economisch belang van de rechtbank in Almelo op verschillende manieren zichtbaar

Het huidige belang van de aanwezigheid van de rechtbank op de lokale en regionale economie wordt op verschillende manieren zichtbaar. Allereerst zorgt de rechtbank voor een directe bijdrage aan de regionale economie in de vorm van werkgelegenheid ter plaatse. Via de inkoop van goederen en diensten en de consumptieve bestedingen van werknemers van de rechtbank en toeleverende bedrijven, is vervolgens sprake van een (indirecte) doorwerking naar andere delen van de lokale en regionale economie. De rechtbank maakt op haar beurt onderdeel uit van een breder cluster van juridisch economische bedrijvigheid en daarmee verband houdende andere diensten. Verplaatsing van de rechtspraak naar elders heeft invloed op het functioneren van dit

cluster. Wij noemen dit zogenaamde netwerk- of clustereffecten. Tenslotte zijn er ook nog allerlei andere effecten die lastiger zijn te kwantificeren. Denk in dit geval bijvoorbeeld aan de gevolgen voor het onderwijs of het effect op het imago en daarmee op het lokale en regionale vestigingsklimaat voor bedrijven in Twente. In hoofdstuk 3 worden de verschillende typen effecten nader toegelicht en uitgewerkt.

Geografische afbakening

De omvang van de effecten wordt mede bepaald door het schaalniveau dat in beschouwing wordt genomen. Wat voor een bepaald geografisch afgebakend gebied additioneel is, zal door verplaatsing en verdringing op regionale schaal zeer zeker niet altijd ook additioneel zijn. Bij het in kaart brengen van de economische effecten van de ontmanteling van de rechtbank in Almelo is de regio Twente²⁵ als uitgangspunt genomen.

Gevolgde werkwijze

Voor het in beeld brengen van het huidige economisch belang van de rechtbank in Almelo is allereerst beschikbare basisinformatie verzameld. Hiertoe zijn onder andere statistische bronnen geraadpleegd en is een ronde tafel gesprek gevoerd met de rechtbank zelf, ketenpartners, het onderwijs en de detailhandel. Voor het bepalen van de indirecte effecten bij toeleverende bedrijven en als gevolg van consumptieve bestedingen is vervolgens gebruik gemaakt van een zgn. input-outputanalyse. Indirecte effecten treden op bij sectoren die goederen of diensten leveren aan de rechtbank.

1.4 Leeswijzer

In **hoofdstuk 2** wordt in algemene zin de economie en demografie van Twente geschetst om zodoende het economisch belang van de aanwezigheid van de rechtbank in het juiste perspectief te kunnen plaatsen. De eigenlijke resultaten van de economische effectanalyse worden beschreven in **hoofdstuk 3**. Hierbij is ook een conclusie opgenomen. In de **bijlagen** zijn nadere detailleringen en achtergrondinformatie opgenomen.

²⁵ Gemeenten Almelo, Borne, Dinkelland, Enschede, Haaksbergen, Hellendoorn, Hengelo, Hof van Twente, Losser, Oldenzaal, Rijssen-Holten, Tubbergen, Twenterand en Wierden.

2 Lokale economie Twente in beeld

2.1 Inleiding

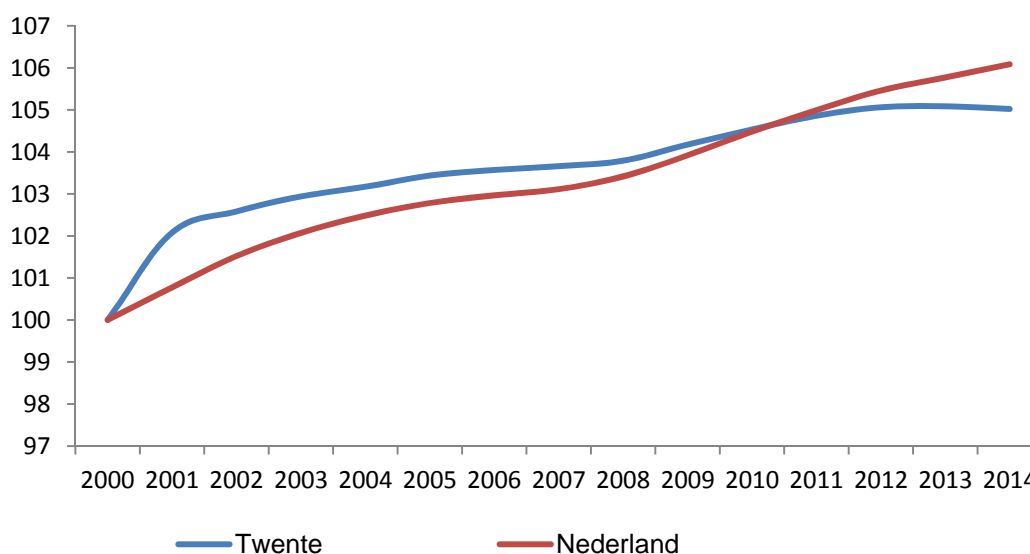
De effecten van een mogelijke verplaatsing van zaakspakketten van de rechtbank in Almelo naar Zwolle kunnen niet los worden gezien van het huidige sociaaleconomische profiel van de regio Twente. Om hiermee rekening te houden en de uitkomsten in het juiste perspectief te plaatsen kijken we in dit hoofdstuk achtereenvolgens naar de demografische ontwikkelingen (paragraaf 2.2), de huidige economische structuur, alsmede de dynamiek in die structuur en arbeidsmarkt (paragraaf 2.3).

2.2 Demografie

Bevolkingsgroei blijft de laatste jaren achter

De regio Twente telde op 1 januari 2014 626.339 inwoners. Dit is 3,7% van de totale Nederlandse bevolking. De bevolkingsontwikkeling vanaf het jaar 2000 (figuur 2.1) laat in de eerste jaren van het nieuwe millennium een bevolkingsgroei in Twente zien. In 2002 neemt de groei echter af en stabiliseert om de laatste jaren een dalende trend in te zetten. In 2014 is er sprake van een (lichte) krimp in de regio Twente van -0,6% ten opzichte van het voorgaande jaar.

Figuur 2.1 Ontwikkeling bevolking 2000-2014, Twente en Nederland (indexcijfers 2000=100)

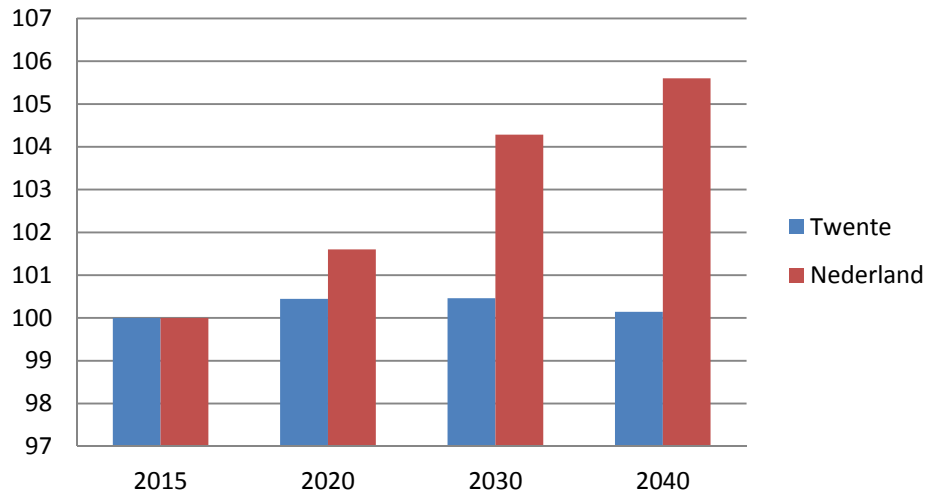
Bron: CBS

Gekeken naar inwonertal per 1 januari 2015 zijn de 3 grootste gemeenten in Twente Enschede met 158.553 inwoners, Hengelo met 80.059 inwoners en ten slotte Almelo met 72.291 inwoners.

Bevolkingsprognose: stagnatie van het bevolkingsaantal

De bevolkingsprognose van het Centraal Bureau voor de Statistiek (figuur 2) laat zien dat, ondanks de zonet beschreven lichte krimp van de afgelopen jaren, de Twentse bevolking tot 2020 nog iets zal toenemen tot 630.900 inwoners. Deze zeer lichte toename stagneert echter en in 2030 en 2040 is de verwachting dat het inwonertal nog maar iets boven het huidige niveau van 2015 zal zitten. Het bevolkingsaantal van Nederland stijgt over de gehele periode.

Figuur 2.2 Bevolkingsprognose 2015-2040 Twente en Nederland, (indexcijfers 2015=100)

Bron: CBS

Bevolkingsopbouw: ontgroening van de regio

De bevolkingsopbouw verdeeld over personen jonger dan 15, 15 tot 65 jaar en 65 jaar of ouder, is tussen 2005 en 2015 redelijk stabiel gebleven. Waar landelijk het aandeel <15 jaar in 10 jaar tijd een procent stijgt tot 18% van het totaal, is in Twente het percentage jongeren afgenomen van 19% naar 17% van het totaal. Jongeren trekken dus weg uit Twente, dit verschijnsel staat bekend als ontgroening. Het aandeel 65+ers is in Twente niet méér gestegen dan het landelijk gemiddelde: de vergrijzing slaat zowel in Nederland als in Twente even hard toe met een stijging van 4% in 10 jaar tijd. De groep tussen 15-65 jaar is in Twente 64% en in Nederland 65%.

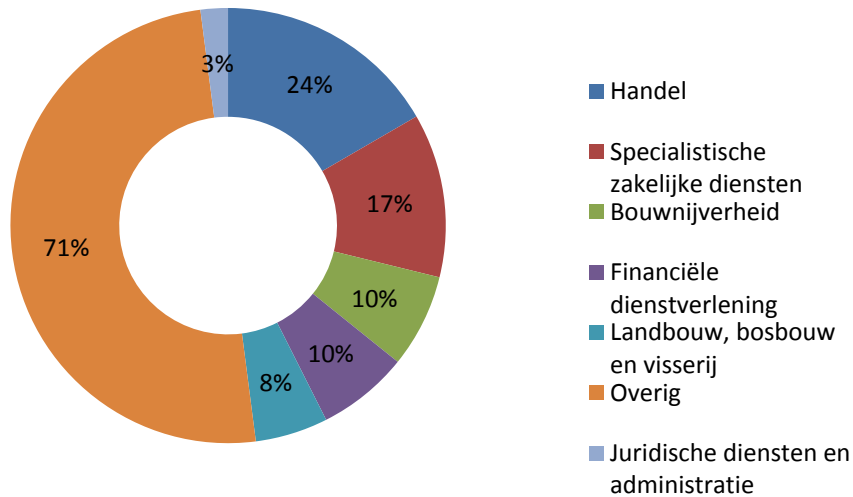
2.3 Economische structuur

2.3.1 Vestigingen en werkgelegenheid in Twente

Handel grootste sector in Twente, juridische sector goed voor 3% van alle vestigingen

Twente telt in 2015 47.510 bedrijfsvestigingen. De (detail)handel is de grootste sector in Twente met bijna een kwart (24%) van het totaal aantal vestigingen, op ruime afstand gevolgd door de sector specialistische zakelijke diensten (17%). De bouw en financiële dienstverlening maken elk 10% uit van het totaal aantal vestigingen, en de landbouw, bosbouw en visserij 8%. De voor dit onderzoek relevante juridische sector maakt ongeveer 3% van het totaal aantal vestigingen uit. Zie de figuur hieronder.

Figuur 2.3 Verdeling aantal vestigingen 5 grootste sectoren plus juridische diensten in Twente (2015)

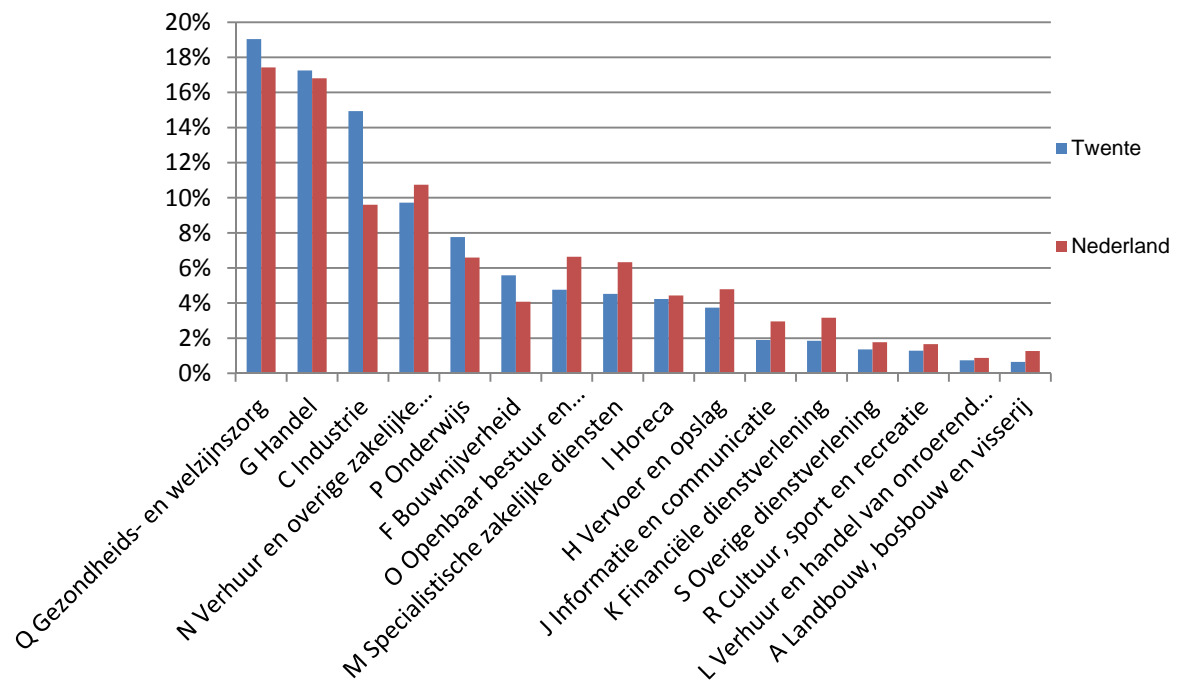

Bron: CBS

Relatief meer banen in de sector industrie dan gemiddeld in Nederland

Wanneer gekeken wordt naar het aantal banen, dan zijn de meeste Twentenaren werkzaam in de gezondheids- en welzijnssector net als in de rest van Nederland. Op de tweede plaats komt de detailhandel, en op de derde plaats de sector industrie. Deze drie traditionele sectoren vormen duidelijk het zwaartepunt van de Twentse economie, samen goed voor meer dan de helft van de totale werkgelegenheid. Opvallend is verder dat het openbaar bestuur en overheidsdiensten in Twente ondervertegenwoordigd zijn ten opzichte van Nederland in zijn geheel.

Figuur 2.4 Economische sectorstructuur 2013 (aantal banen)

Bron: CBS

Voornamelijk de sector industrie springt er positief uit, ten opzichte van het Nederlands gemiddelde. Dit zou, naast een diepgewortelde industriële traditie, een positief resultaat kunnen zijn van een focus op de sector High Tech Systems & Materials (HTSM) dat een duidelijke relatie heeft met nijverheid (industrie) en gezondheid.

Opvallend is dat gekeken naar het aantal vestigingen de (zakelijke) dienstverlening sterk groeit in Twente, terwijl het aantal banen in deze sectoren juist afneemt net als in de rest van Nederland (zie ook figuur 2.4). Een verklaring hiervoor kan zijn de (landelijke) groei van het aantal ZZP'ers. Ook werken in Twente relatief veel mensen in het onderwijs, wat verklaard kan worden uit de aanwezigheid van de Universiteit Twente en verschillende hogescholen in de regio.

De voor de *human capital* belangrijke sector cultuur, sport en recreatie loopt iets achter op landelijk niveau. Uit onderzoek blijkt dat hoogopgeleiden bijna twee keer zo vaak vrijwilliger of lid van een vriendenvereniging zijn als niet-hoogopgeleiden.²⁶ Een vertrek van hoogopgeleide juristen, advocaten of ander hoogopgeleid gerechtelijk personeel uit Almelo kan daarmee ook negatieve gevolgen hebben voor de lokale cultuur, sport en recreatie sector in Almelo en mindere mate Twente als geheel.

Een groei in de Twentse juridische sector

Wanneer we kijken naar de ontwikkeling van het aantal vestigingen genoemd in figuur 2.3, dan zien we dat – ondanks de economische crisis - de sector juridische diensten en administratie sinds 2007 gemiddeld met maar liefst 5,5% per jaar groeit in Twente. De sector is echter wel kwetsbaar voor de conjunctuur. Uit onderzoek blijkt dat 75% van de opdrachten van een advocatenkantoor vanuit het bedrijfsleven en de overheid komt. Veranderingen in de conjunctuur zijn hierdoor ook direct merkbaar in de advocatuur.²⁷

Voornamelijk vanuit de (detail)handel en industrie worden zaken behandeld met betrekking tot faillissementen, schuldsaneringen en dagvaardingen. Zo worden alleen al in 2014 in Almelo 450 dagvaardingen of kort gedingen behandeld die betrekking hebben op de handel.²⁸ Het gedeeltelijk verplaatsen van de rechtbank naar Zwolle zal voor deze bedrijven dan ook betekenen dat zij voortaan naar Zwolle dienen te gaan, wat extra reistijd en daarmee extra kosten betekent (zie ook hoofdstuk 3).

2.3.2 Arbeidsmarkt

Werkloosheidspercentage stabiel, maar veel jeugdwerkloosheid

Zowel de Arbeidsmonitor van de Regio Twente als CBS laten een stabiel werkeloosheidspercentage zien voor de regio van 7,6%. Landelijk is dit iets minder, namelijk 7,4%²⁹. De regio foto Twente laat zien dat de jeugdwerkloosheid in Twente hoger ligt dan in andere regio's. Ook is het aantal langdurig werklozen onder laag opgeleiden hoger dan in de rest van Nederland. De commissie Draijer komt dan ook met een aanbeveling: "de regio heeft dringend behoefte aan een 'banenplan' om op korte termijn een positieve impuls te geven aan de werkgelegenheid voor de minder hoog opgeleide inwoners. Hierbij dienen naast logistiek en

²⁶ Ministerie van OCW. (2014). Cultuur in Beeld. Den Haag, Ministerie.

²⁷ ABN AMRO. (2013). *Advocatenkantoren*.
[<https://insights.abnamro.nl/app/uploads/2013/07/zakelijkedienstverlening-branche-advocatenkantoren.pdf>]

²⁸ Overzicht aantal zaken per behandellocatie, Verstrekt door Rechtbank Overijssel.

²⁹ Gemeten in april 2015, bron: Tubantia, (2015). Meer vacatures minder werkloosheid
[<http://www.tubantia.nl/regio/meer-vacatures-minder-werkloosheid-in-twente-1.5032040>]

recreatie & toerisme ook andere sectoren aan bod te komen³⁰. De belangrijkste verklaring voor het aantal langdurig werklozen in alle categorieën is de problematische beschikbaarheid van werk.³¹

Baanbereikbaarheid slecht in Twente

Het aantal banen dat binnen acceptabele reistijd te bereiken is, is vanuit de woningen in de regio Twente kleiner dan vanuit de meeste andere stadsregio's. Daardoor zijn er relatief minder kansen op de arbeidsmarkt voor zowel laagopgeleiden, hoogopgeleiden als jongeren in de regio. Dit maakt dat de regio met name door de relatief slechte bereikbaarheid van banen (kansen op de arbeidsmarkt) aan haar inwoners minder economische kansen biedt dan andere regio's.³²

Opleidingsniveau in Twente iets lager dan gemiddeld

De bevolking van Twente is gemiddeld genomen iets minder hoog opgeleid dan die van Nederland. Gekeken naar het opleidingsniveau van de werkzame beroepsbevolking van Twente in 2010, zien we dat:

- 24% van de bevolking alleen laag onderwijs heeft genoten (tegenover 23% landelijk);
- 48% van de bevolking middelbaar onderwijs heeft gevolgd, (tegenover 43% landelijk);
- 28% van de bevolking hoger onderwijs heeft gevolgd, (tegenover 34% landelijk).³³

In Twente studeren dan ook relatief veel MBO'ers af: van alle afgestudeerden is 42% op een MBO-instelling afgestudeerd, tegenover 36% landelijk. Het percentage HBO-afgestudeerden is daarentegen gelijk aan het landelijk gemiddelde met 13%. Het percentage WO-afgestudeerden ligt ondanks de aanwezigheid van de Universiteit Twente iets onder het landelijk gemiddelde. Al met al komt het iets lagere opleidingsniveau aardig overeen met de sterke nadruk op traditionele sectoren als de detailhandel en industrie, waar doorgaans voornamelijk middelbaar- en laagopgeleiden een baan vinden.

2.4 Conclusie

De bevolking van Twente groeit niet meer. Het is de verwachting dat het bevolkingsaantal in 2030 en 2040 ongeveer gelijk is met het aantal nu. De regio vergrijs, net als de rest van Nederland, maar de regio ontgroent ook door wegtrekkende jeugd. De jeugdwerkloosheid is hoger dan in de rest van Nederland en het opleidingsniveau ligt gemiddeld lager. De bereikbaarheid van banen is niet goed. Daardoor zijn er relatief weinig kansen op de arbeidsmarkt voor zowel laagopgeleiden, hoogopgeleiden als jongeren in de regio. De regio heeft van oudsher een industriële focus en het aantal vestigingen in deze sector ligt dan ook procentueel gezien hoger dan in de rest van Nederland, terwijl het aantal banen in het openbaar bestuur en overheidsdiensten procentueel achterblijft bij Nederland in zijn geheel. Deze, en kenmerken als krimp, afwezigheid van grote steden (behalve Enschede) en een oververtegenwoordiging van traditionele sectoren als de detailhandel en industrie zullen de koopkracht en daarmee de werkgelegenheid mogelijk verder onder druk zetten. De (zakelijke) dienstverlening, doorgaans een sector waar relatief veel hoogopgeleiden een baan vinden, is relatief klein. Het volgende hoofdstuk zal laten zien hoe sterk een eventuele verplaatsing van zaakspakketten van de rechtbank Almelo naar Zwolle doorwerkt in de Twentse economie.

³⁰ Advies Commissie Draijer. Beschikbaar op: <http://www.regiotwente.nl/algemene-informatie/persberichten/767-commissie-geloof-in-kansen-regio>.

³¹ Atlas voor Gemeenten. (2011). *Regiofoto Twente*. Utrecht, Atlas voor Gemeenten.

³² Atlas voor Gemeenten. (2011). *Regiofoto Twente*. Utrecht, Atlas voor Gemeenten.

³³ Stichting Twente Index. (2011). *Twente Index: een vergelijkend economisch jaarbeeld van Twente*. Stichting Twente Index.

3 Effecten verplaatsing rechtspraak

In dit hoofdstuk gaan we nader in op de mogelijke effecten van de mogelijke ontmanteling van de rechtbank in Almelo en de verplaatsing van zaken richting Zwolle. Zoals in hoofdstuk 1 al aangegeven onderscheiden we hierbij verschillende typen effecten:

- **Directe effecten:** Het betreft hier de werkgelegenheid en toegevoegde waarde bij de rechtbank en aanpalende sectoren zelf.
- **Indirecte effecten:** Dit zijn effecten bij toeleverende bedrijven en instellingen (zoals schoonmaak, catering, kantoorartikelen, etc.). **Korte termijn: reistijdeffecten:** Door het verhuizen van de standplaats van medewerkers van de rechtbank zullen werknemers en andere betrokkenen in eerste instantie een langere reistijd kennen. Deze langere reistijd brengt kosten met zich mee (de ritprijs). Ook wordt de toenemende reistijd door medewerkers en door andere betrokkenen negatief gewaardeerd. De waardering kan worden uitgedrukt in geld, de zogenaamde reistijdwaardering.
- **Lange termijn: koopkracht effecten:** De mensen die in een regio wonen brengen koopkracht met zich mee. Deze koopkracht slaat via de consumptieve bestedingen deels neer in de regio en kan ook weer worden uitgedrukt in termen van werkgelegenheid en toegevoegde waarde. Wanneer mensen verhuizen voor hun baan naar buiten de regio verdwijnt deze koopkracht in de regionale economie.
- **Netwerk- of clustereffecten:** Deze effecten vloeien voort uit de vestiging van andere activiteiten in de regio vanwege het feit dat de betreffende instanties daar gevestigd zijn. Voorbeelden zijn advocatenkantoren, onderwijs en andere bedrijven. Dergelijke organisaties hebben over het algemeen geen financiële relatie met de betreffende instantie, maar hun locatiekeuze hangt wel samen met de aanwezigheid van een bepaalde instantie.

Genoemde effecten worden in de volgende paragrafen successievelijk toegelicht. Voor zover genoemde effecten zijn te kwantificeren is daarbij een nader onderscheid aangebracht in effecten op de werkgelegenheid en effecten in termen van toegevoegde waarde.

3.1 Directe werkgelegenheid en toegevoegde waarde

3.1.1 Directe werkgelegenheid

Directe werkgelegenheid bij de rechtbank

De totale werkgelegenheid in 2015 bij de rechtbank in Almelo bedraagt 188 medewerkers. Hiervan zijn 88 personen werkzaam bij de administratie, 52 personen juridisch medewerker en 48 personen hebben de functie rechter. In voltijdbanen zijn dit 184 fte's. Bij het ontmantelen van de rechtbank van Almelo naar Zwolle, zal de standplaats van alle werkzame personen veranderen. Dit betekent nog niet dat de mensen direct verhuizen, maar de werkgelegenheid zal wel uit de regio verdwijnen.

Directe werkgelegenheid binnen de juridische keten

Naast directe werkgelegenheid bij de rechtbank die verplaatst zal gaan worden, hangt er met de rechtbank ook werkgelegenheid in de keten samen bij advocaten, rechtskundige adviesbureaus, notarissen en bij de Penitentiare Inrichting (PI) De Karelkamp. In totaal gaat het om 1.290 fte's³⁴.

³⁴ Gegevens gemeente Almelo over aantal banen. Rechtbank: cijfers Rechtbank. Omrekenfactor aantal banen naar voltijdsbanen voor openbaar bestuur en overheidsdiensten voor Ministerie van Justitie en Gevangeniswezen: 0,95 (CBS, 2015) en omrekenfactor aantal banen naar voltijdsbanen voor zakelijke dienstverlening: 0,83 (CBS, 2015).

werkgelegenheid in de juridische keten (inclusief de 184 fte's werkzaam bij de rechtbank)³⁵, met een geschatte toegevoegde waarde van zo'n 103 miljoen euro³⁶.

Een deel van deze werkgelegenheid hangt dusdanig samen met de locatie van de rechtbank, dat bij verhuizing, deze werkgelegenheid mee zal verhuizen. Deze mensen zullen standplaats buiten de regio Twente gaan houden, waarmee de werkgelegenheid voor Twente verdwijnt. De gesproken advocatenkantoren in de regio Twente geven aan dat zij na zullen denken over het verplaatsen van bepaalde bedrijfsactiviteiten naar Zwolle. Het gaat naar verwachting om ongeveer een derde³⁷ van de medewerkers die nu als standplaats Almelo hebben. Deze medewerkers zijn goed voor in totaal 174 fte's werkgelegenheid.

Overige beroepen in de keten geven aan dat er wel een effect te verwachten valt op reistijd, maar dat de inschatting is dat de werkgelegenheid wel in de regio Twente behouden blijft. In totaal gaat het om 358 fte's (28% van de totale werkgelegenheid in de juridische beroepen) die bij verplaatsing naar Zwolle, Zwolle in plaats van Almelo als standplaats zal krijgen.

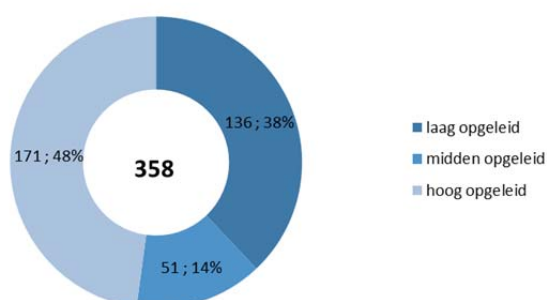
Tabel 3.1 Directe structurele werkgelegenheid (in fte's afgerond)

	Huidige situatie	Fte's met standplaatswijziging
Rechtbank	184	(184)
Advocaten	581	(174)
Rechtskundige adviesbureaus	143	nihil
Notariskantoren	204	nihil
Ministerie van Justitie en gevangeniswezen	178	nihil
Totaal directe werkgelegenheid	1.290	(358)
<i>% van de huidige werkgelegenheid in de juridische keten in Twente</i>		-28%

Opleidingsniveau van de fte's met standplaatswijziging

Bijna de helft (171 fte's) van de 358 fte directe werkgelegenheid die naar Zwolle verhuist, is hoger opgeleid personeel. Bijna vijftien procent zijn midden opgeleide functies en ruim een derde van de werkgelegenheid betreft lager opgeleid personeel (secretariaat, ondersteuning).

Figuur 3.1 Opleidingsniveau van de werkgelegenheid met standplaatswijziging

Bron: Ecorys, 2015.

³⁵ Omrekenfactor aantal banen naar voltijdspanen voor openbaar bestuur en overheidsdiensten: 0,95 (CBS, 2015) en omrekenfactor aantal banen naar voltijdspanen voor zakelijke dienstverlening: 0,83 (CBS, 2015). Voor overige sectoren 0,75 (CBS, 2015).

³⁶ Aantal fte maal de Toegevoegde Waarde per fte berekend op basis van CBS, 2015. Gebruikte cijfers voor de rechtbank en Ministerie van Justitie: openbaar bestuur en overheidsdiensten, voor advocaten, rechtskundige adviesbureaus en notariskantoren: zakelijke dienstverlening.

³⁷ Factor 0,3 gebruikt bij de berekeningen. Inschattingen van de advocatenkantoren waren tussen de 0,25 en de 0,35.

3.1.2 Toegevoegde waarde

Op basis van de directe werkgelegenheid is een vertaling gemaakt naar de toegevoegde waarde die door de te verplaatsen juridische onderdelen wordt gegenereerd. De toegevoegde waarde kan worden gedefinieerd als de productiewaarde (oftewel de "omzet") van de betreffende diensten minus de waarde van de ingekochte goederen en diensten. Voor het bepalen van de totale toegevoegde waarde is gebruik gemaakt van landelijke structuurgegevens over de gemiddelde toegevoegde waarde die per fte door de betreffende sector wordt gecreëerd. In totaal gaat het om 30 miljoen euro per jaar directe structurele toegevoegde waarde.

Tabel 3.2 Directe toegevoegde waarde (in miljoenen euro's afgerond)

	Huidige situatie	Toegevoegde waarde activiteiten met standplaatswijziging
Totaal directe toegevoegde waarde	103	(30)
% van de huidige toegevoegde waarde in de juridische keten in Twente		-29%

3.1.3 Trends en ontwikkelingen

Trends in overheidsinstellingen in Twente

Er is een trend gaande van opschaling van overheidsinstellingen. De bekendste voorbeelden hiervan zijn de Nationale Politie, defensie, het gevangeniswezen en de belastingdienst. Vooral nog is het OM uit Twente vertrokken. De masterplannen van de kantoorhuisvesting van het Rijk hebben de dreiging in zich dat er meer Rijksdiensten verdwijnen. Daarbij moet worden gedacht aan de Belastingdienst en het UWV. Concreet speelt in Twente ook het vertrek van de SLO. Het wegtrekken van overheidsinstellingen vanuit Twente drukt op het toch al lage percentage mensen in dienst van de overheid in Twente.

Trends in de rechtspraak

De zaken die door de rechtbank worden behandeld worden steeds ingewikkelder, ondanks dat hier harde cijfers van ontbreken. In strafzaken worden meer getuigen gehoord dan vroeger, en steeds meer eenvoudige zaken worden rechtstreeks afgedaan (bijv. verkeerszaken van het Openbaar Ministerie). Steeds vaker staan mensen voor het gerecht die het Nederlands niet beheersen, waardoor een tolk nodig is. Het aantal zaken neemt al jaren toe, waardoor ook de werkgelegenheid is gestegen. Desondanks is de werkdruk hoog³⁸.

Programma Kwaliteit en Innovatie rechtspraak (KEI)

Het ministerie en de Raad voor de Rechtspraak bereiden de wetgeving voor die nodig is om het burgerlijk en bestuursrecht te vereenvoudigen en de digitalisering van de rechtsgang wettelijk te regelen³⁹. De gevolgen hiervan zijn dat meer zaken digitaal geregeld kunnen worden, maar ook dat de huisvesting en het personeelsbestand verandert. De verwachting is, dat na het realiseren van KEI, de administratieve functies met 44% afnemen⁴⁰.

³⁸ Raad voor de Rechtspraak. Factsheet 2014 in cijfers.

³⁹ Ministerie van Veiligheid en Justitie. Beschikbaar op: <http://www.innovatierechtsbestel.nl/gerechtelijke-procedures/beleid/programma-kei>.

⁴⁰ Laanbroek Schoeman Adviseurs. Business Case huisvesting Roermond.

Meer competitieve advocatuur

De advocatuur wordt competitiever door een toenemende druk vanuit opdrachtgevers. Zij willen steeds meer inzicht in gemaakte uren en tarieven. Ook worden er van te voren prijsafspraken gemaakt 'fixed pricing', waardoor de toegevoegde waarde onder druk komt te staan. Als gevolg hiervan wordt er bezuinigd op de overhead. De verwachting is dat het aantal ondersteunende personeelsleden per advocaat verder zal gaan dalen⁴¹.

3.2 Indirecte effecten bij toeleveranciers

3.2.1 Indirecte werkgelegenheid en toegevoegde waarde

Op basis van een zogenaamde input-outputanalyse (zie ook bijlage 4) is de indirecte werkgelegenheid en toegevoegde waarde bepaald die terechtkomt bij toeleverende bedrijven in de lokale/regionale en nationale economie. Voorbeelden van toeleveranciers zijn onder andere schoonmaakbedrijven, cateraars en leveranciers van ICT. Hiermee kan zowel de huidige indirecte werkgelegenheid als het effect van de ontmanteling worden bepaald.

De huidige indirecte werkgelegenheid is gebaseerd op de doorwerking van de totale juridische keten. In totaal gaat het om circa 670 fte's, waarvan de helft in Twente. De huidige indirecte toegevoegde waarde in Twente bedraagt circa 23 miljoen euro.

Voor de te verplaatsen zaakspakketten van de rechtbank en de hiermee samenhangende verplaatsende advocatuur gaat het om het wegvallen van grofweg 180 fte's waarvan (wederom) de helft in Twente. De op termijn verdwijnende indirecte toegevoegde waarde ramen wij voor de huidige situatie voor Twente op circa 6,5 miljoen euro.

Tabel 3.3 Indirecte effecten bij toeleverende bedrijven

	Huidige situatie juridische keten Twente	Effect bij verplaatsing zaken	% van de huidige indirecte effecten
Indirecte werkgelegenheid (fte's)	335	(93)	-28%
Indirecte toegevoegde waarde (mln. euro's)	23	(6,5)	-28%

3.3 Korte termijn effect: Reistijd

De verhuizing van zakenpakketten van Almelo naar Zwolle houdt in dat de gemiddelde reistijd voor een enkele reis in de regio naar de rechtbank met zo'n 45 minuten toeneemt. Dit heeft impact op zowel de medewerkers van de rechtbank, als de rechtzoekenden.

Er is sprake van een toename in ritprijs, een kost door de waardering van tijd, en kosten omdat medewerkers niet productief kunnen zijn. In totaal zijn de kosten voor de ritten ingeschat op 2 miljoen euro. De kosten voor de reistijdwaardering zijn ingeschat op 4,8 miljoen euro. De gebruikte verhouding tussen openbaar vervoer en auto (modal split) is de doorgaans gebruikte verhouding, van respectievelijk 30% en 70%.

De toegenomen reiskosten voor woon-werkverkeer zal de rechtbank echter moeten vergoeden: basis daarvoor is openbaar vervoer, tweede klasse. Voor trein en bus stelt de rechtbank medewerkers een MobilityMixx kaart beschikbaar. De kosten daarvan draagt de rechtbank.

⁴¹ ABN AMRO Insights, advocatuur.

Het merendeel van de medewerkers van de rechtbank woont in Almelo. Bij verhuizing van zaakspakketten zal, in ieder geval in eerste instantie, deze groep medewerkers moeten reizen. In totaal gaat het om 188 medewerkers die dagelijks de rit naar de rechtbank in Zwolle moeten maken. De hiermee samenhangende ritkosten zijn 0,5 miljoen euro op jaarbasis. De reistijdwaardering⁴² kost daarnaast nog eens 0,8 miljoen euro op jaarbasis.

Het reizen voor met name de advocatuur wordt door het productiviteitsverlies van de sector hoger gewaardeerd. De kosten door verlies aan productieve uren worden ingeschat op zo'n 3,6 miljoen euro⁴³, terwijl de ritkosten voor de advocatuur ook nog 0,3 miljoen euro zijn. Wat een verhuizing van zittingslocatie voor een advocaat concreet inhoudt op het gebied van reistijd, is weergegeven in box 2.

Box 3.1 Fictieve dagindeling advocaat bij zittingslocatie Almelo en zittingslocatie Zwolle

Zittingslocatie Almelo

Van Enschede Drienerloo vertrek ik om 10.23 uur. Dan ben ik in Almelo om 10.45 uur. Vanaf het station loop ik in drie minuten naar de rechtbank maar ik moet wel rekenen met minimaal 5 minuten extra om door de veiligheidscontrole en te lopen naar de juiste zittingszaal te komen dus zal ik ongeveer 10.53 uur voor de zittingszaal kunnen zijn.

Als de zitting om 12.00 uur afgelopen is ben ik 12.05 uur buiten de rechtbank en na 3 minuten lopen weer op het station zodat ik daar de trein van 12.13 uur kan nemen om naar Enschede-Drienerloo te reizen waar ik om 12.35 uur aan zal komen.

Totaal ben ik dan dus van station Enschede-Drienerloo- Almelo vv vanaf 10.23 uur tot 12.35 uur totaal 2 uur 12 minuten onderweg.

Zittingslocatie Zwolle

Van Enschede Drienerloo vertrek ik om 9.08 uur. Dan ben ik in Zwolle om 10.11 uur. Vanaf het station loop ik in 15 minuten naar de rechtbank maar ik moet wel rekenen met minimaal 5 minuten extra om bij de juiste zittingszaal te komen dus zal ik ongeveer 10.31 uur voor de zittingszaal kunnen zijn. Als ik een half uur later vertrek om 9.38 uur ben ik om 10.41 uur in Zwolle, kom ik te laat aan of is het risico dat ik te laat kom echt te groot.

Als de zitting om 12.00 uur afgelopen is ben ik 12.05 uur buiten de rechtbank en na 15 minuten lopen weer op het station zodat ik daar (als het meezit) de trein van 12.20 uur kan nemen om naar Enschede-Drienerloo te reizen waar ik om 13.22 uur aan zal komen.

Totaal ben ik dan dus van station Enschede-Drienerloo- Zwolle vv vanaf 9.08 uur tot 13.22 uur totaal 4 uur 13 minuten onderweg. Als ik de trein van 12.20 uur niet haal komt er nog een half uur bij.

Voor de eisers en de gedaagden in het proces geldt dat zij voor de rit zelf zo'n 0,5 miljoen euro kwijt zijn, uitgaande van gemiddeld vier mensen per zaak op zitting. De reistijd wordt gewaardeerd met nog eens een kost van circa 0,5 miljoen euro.

De kosten voor de reclassering zijn door het geringe aantal zaken die zij bijwonen verwaarloosbaar, net als de reistijdwaardering. Het gedetineerden vervoer is echter wel een grote kostenpost. Het

⁴² Reistijdwaardering op basis van Ministerie van Infrastructuur en Milieu, De maatschappelijke waarde van kortere en betrouwbaardere reistijden.

⁴³ Gerekend met 498 advocaten (overhead van totale werkgelegenheid bij advocatenkantoren van 0,4),4 dagen per maand gemiddeld naar de rechtbank, een uurtarief van 200 euro per uur en een bezettingsgraad van 50%.

vervoer met gedetineerden vindt op dit moment veelal plaats door de parketpolitie, maar met een verhuizing van Zwolle naar Almelo zal dit overgenomen moeten worden door de Dienst Vervoer & Ondersteuning van het Ministerie van V&J. De kosten voor een rit met deze dienst worden door de gesproken betrokkenen ingeschat op zo'n 400 euro per rit (retour) naar de rechtbank. In totaal vinden er zo'n 1.860 ritten met gedetineerden op jaarbasis plaats⁴⁴, wat neerkomt op zo'n 0,7 miljoen euro aan extra kosten.

Tabel 3.4 Effecten op reistijd – prijspeil 2014

In mln. euro	Ritkosten	Kosten door negatieve reistijdwaardering	Totaal
Woon-werk medewerkers rechtbank ⁴⁵	(0,5)	(0,8)	(1,2)
Advocaten ⁴⁶	(0,3)	(3,6)	(3,9)
Eisers – Gedaagden ⁴⁷	(0,5)	(0,5)	(1)
Reclassering	(0)	(0)	(0)
Gedetineerden vervoer ⁴⁸	(0,7)	(0,0)	(0,7)
Totaal⁴⁹	(2,0)	(4,8)	(6,9)

3.4 Lange termijn effect: verhuizingen

3.4.1 Verhuizingen

Op de lange termijn zal een deel van de mensen die een standplaatswisseling hebben ondergaan verhuizen. Niet alle werknemers zullen verhuizen, maar in de loop van de jaren zal ook het natuurlijke verloop ervoor zorgen dat de meeste mensen met standplaats Zwolle, ook daadwerkelijk in de regio Zwolle zullen wonen. Voor de lange termijn kan er daarom vanuit gegaan worden dat de werkgelegenheid en de werknemers werkzaam op de standplaats Zwolle uit de regio verdwijnen, net als de indirecte werkgelegenheid in Twente. In deze paragraaf wordt het koopkrachteffect weergegeven van de banen die samenhangen met de verhuizing van de rechtbank naar Zwolle. Dit effect treedt dus niet direct op, maar na verloop van tijd gaat deze koopkracht grotendeels uit de regio verloren.

3.4.2 Koopkracht effecten

De economische betekenis van de aanwezigheid van de rechtbank in Twente bestaat, naast werkgelegenheid en toegevoegde waarde, ook uit directe bestedingen die voortkomen uit de

⁴⁴ Uitgaande van 155 ritten per maand van en naar PI en PAT Borne en een ritprijs van 400 euro per rit.

⁴⁵ Ritprijs gebaseerd op 188 medewerkers, € 213,10 voor een jaarlijks treinabonnement (NS.nl) of 60 km enkele reis, met een kost van 11 ct. per kilometer en 260 werkdagen per jaar. Reistijdwaardering gebaseerd op 188 medewerkers, 260 dagen per jaar, 45 minuten reistijd verlies per enkele reis en reistijdwaardering gegevens uit: Ministerie van I&M, maatschappelijke waarde van betrouwbaarheid. Beschikbaar op: http://www.kimnet.nl/sites/kimnet.nl/files/de-maatschappelijke-waarde-van-betrouwbaarheid_herdruk.pdf

⁴⁶ Ritprijs gebaseerd op 498 advocaten (werkgelegenheid aangeleverd door de gemeente Almelo en een overhead van 0,4 (ABN AMRO Insights - Advocatuur), verschil in ritprijs OV € 7,66 of 60 km enkele reis, met een kost van 11 ct. per kilometer en 4x per maand reizen voor de verplaatste zaken naar de rechtbank van Zwolle. Reistijdwaardering gebaseerd op 498 advocaten, 4x per maand reizen voor de verplaatste zaken naar de rechtbank van Zwolle en 45 minuten reistijd verlies per enkele reis en een gemiddeld uurtarief van 200 euro (bezettingsgraad 50%).

⁴⁷ Ritprijs gebaseerd op 8.553 zaken op zitting (gegevens rechtbank), met gemiddeld 4 personen per zaak op zitting, verschil in ritprijs OV € 7,66 of 60 km enkele reis, met een vergoeding van 11 ct. per kilometer. Reistijdwaardering gebaseerd op aantal zaken op zitting, 4 personen per zaak op zitting, 45 minuten reistijd verlies per enkele reis en reistijdwaardering gegevens uit: Ministerie van I&M, maatschappelijke waarde van betrouwbaarheid. Beschikbaar op: http://www.kimnet.nl/sites/kimnet.nl/files/de-maatschappelijke-waarde-van-betrouwbaarheid_herdruk.pdf

⁴⁸ Gebaseerd op 1.860 ritten met gedetineerden per jaar (inschatting sector) met een ritprijs van € 400 (inschatting sector).

⁴⁹ Verschillen in de optelling zijn het gevolg van afronding op gehele getallen.

woonplaats van de mensen die bij de rechtbank of aanpalende sectoren werken. Hierbij gaat het dus om de consumptieve bestedingen van de werknemers bij de rechtbank zelf van wie de standplaats verandert, de meeverhuizende advocatuur en de werknemers bij toeleverende bedrijven en het huishouden waarin zij zich bevinden⁵⁰. Wanneer zij verhuizen vanwege het verplaatsen van de rechtbank verdwijnt deze koopkracht uit de Twentse economie.

Wij ramen deze consumptieve bestedingen op circa 4,9 miljoen euro per jaar voor Twente. Hierbij is overigens alleen gekeken naar de consumptieve bestedingen in de horeca en de detailhandel. Uitgaven aan bijvoorbeeld de huur van een woning of de maandlasten vanwege de aankoop van een woning drukken eveneens sterk op het huishoudbudget, maar in economische zin komt het effect daarvan eigenlijk vooral tot uitdrukking op het moment dat de betreffende woning wordt ge- of verbouwd en dat is meestal in een verder verleden. Omwille van zuiverheid zijn dergelijke bestedingen hier niet verder meegenomen.

Tabel 3.5 Consumptieve bestedingen samenhangend met verhuizen of wegvloeien werknemers rechtbank en meeverhuizende advocatuur en indirecte werkgelegenheid

	Consumptieve bestedingen ⁵¹
Detailhandel – Dagelijks	(2,7)
Detailhandel – Niet dagelijks	(1,6)
Horeca	(0,5)
Totaal⁵²	(4,9)

De werkgelegenheid die voortvloeit uit de consumptieve bestedingen van werknemers bij de rechtbank, ketenpartners en toeleverende bedrijven is gelijk aan circa 20 fte's (direct en indirect) waarvan het merendeel in de regio Twente werkzaam zijn.

De kosten voor de reistijd en de consumptieve bestedingen kunnen niet zonder meer bij elkaar worden opgeteld, immers mensen die verhuizen reizen niet meer.

3.5 Netwerk- / Clustereffecten

De rechtbank is onderdeel van een breder cluster. Verplaatsing van de rechtspraak van Almelo naar Zwolle heeft impact op het functioneren van dit cluster. Het gaat hierbij om zogenaamde netwerk- of cluster effecten. Op basis van de gevoerde gesprekken zetten we hier een aantal relevante effecten op een rij:

Effecten op de concurrentiepositie van de advocatuur

Door verplaatsing van de rechtspraak van Almelo naar Zwolle zullen advocaten in Almelo langere reistijd en hogere kosten hebben om de rechtbank te bereiken. Omdat er steeds vaker sprake is van 'fixed pricing' en doordat de tarieven onder druk staan. De te verwachten extra kosten per zaak op zitting zullen met de gemiddelde toename van 1,5 uur reistijd en een gemiddeld uurtarief van 200 euro, zo'n 300 euro bedragen. De extra kosten hiervoor zijn meegenomen in de reistijdwaardering voor de advocatuur (zie paragraaf 3.3). Een deel van de extra kosten zal voor rekening van de Twentse sector komen en een deel voor rekening van de cliënt (zie box 1). De advocatuur in Zwolle zal hierdoor relatief gezien goedkoper worden dan de Twentse advocatuur,

⁵⁰ Uitgaande van het aantal banen bij de rechtbank en de gerelateerde advocatuur en uitgaande van een gemiddelde huishoudensgrootte van 2,2 personen. Compendium voor de leefomgeving. Uitgaven consumptieve uitgaven per persoon o.b.v. Panteia, 2014.

⁵¹ Koopkrachtbinding voor de regio Twente voor dagelijkse boodschappen en horeca – 95%; voor niet dagelijkse boodschappen - 60%.

⁵² Verschillen in de optelling zijn het gevolg van afronding op gehele getallen.

waardoor de concurrentiepositie verslechtert. Een deel van de advocatuur zal dit oplossen door een deel van de bedrijfsactiviteiten te verplaatsen naar Zwolle (zie paragraaf 3.4).

Box 3.2 Rekenvoorbeeld verschil uren/kosten zitting in Almelo of Zwolle

Zitting Almelo 11.00 uur – duur 1 uur;

Reistijd 30 min. v.v., inclusief parkeren/entree, etc.

Bespreking cliënt voor zitting: 15 minuten

Zitting 1 uur;

Totaal deur tot deur van 10.30 uur tot 12.15 uur.

Totaal tijdsduur: 1 uur 45 minuten

Kosten voor cliënt op basis van gemiddeld uurtarief van €200,00 per uur:

1,7 x 200 = €340,00

k.k. 6% 20,40

subtotaal €360,40

BTW 21% 75,68

Totaal €436,08

Zitting Zwolle 11.00 uur – duur 1 uur;

Reistijd 120 min. v.v., inclusief parkeren/entree, etc.

Bespreking cliënt 15 minuten

Zitting 1 uur;

Totaal deur tot deur van 9.45 uur tot 13.00 uur

Totaal tijdsduur: 3 uur 15 minuten

Kosten voor cliënt op basis van gemiddeld uurtarief van €200,00 per uur:

3,3 x 200 = €660,00

k.k. 6% 39,60

subtotaal €699,60

BTW 21% 146,92

Totaal €846,52

Functioneren regionale arbeidsmarkt

Niet onbelangrijk is de bijdrage die de aanwezigheid van de rechtbank levert aan het functioneren van de regionale arbeidsmarkt. Hierdoor is er een pool van hoger opgeleiden in de regio die voor andere bedrijven belangrijk is. Deze werkgelegenheid biedt ook extra mogelijkheden voor zgn. partnerbanen. Ook heeft de aanwezigheid van hoger opgeleid personeel een positief effect op het cultuuraanbod in de regio. Twente heeft drie schouwburgen, musea en bioscopen. Bezoek aan culturele instellingen hangt nauw samen met het opleidingsniveau. Hoger opgeleiden bezoeken vaker een culturele instelling. Een vermindering van hoger opgeleid personeel, leidt hierdoor tot verschraling van het culturele aanbod. Daarnaast betekent de afname van lager opgeleide banen tot een grote druk op de toch al slechte markt voor lager opgeleiden in de regio. Exacte berekeningen kunnen hierbij niet gemaakt worden, daarom is deze post meegenomen als PM post.

Aantrekkelijkheid van Twente als vestigingslocatie voor bedrijven

Een groot deel van de zaken die door de rechtbank wordt behandeld betreft handelszaken. Deze zaken worden voor het grootste deel door het bedrijfsleven aangebracht⁵³. De rechtbank heeft hierbij een verzorgingsgebied van bedrijven die in een straal rond de rechtbank liggen en heeft hiermee de functie van een voorziening.

De verplaatsing van zaakspakketten heeft tot gevolg dat het voorzieningenniveau daalt. Een vermindering van voorzieningen in een regio leidt tot een vermindering van de aantrekkelijkheid van een vestigingslocatie. Doordat persoonlijke contacten, overleg en zittingen bij de rechtbank in sommige gevallen noodzakelijk blijven, nemen de reiskosten in tijd en geld toe (zie ook paragraaf 3.6).

Effecten op het hoger onderwijs (HBO en TU)

Op dit moment zijn er ruim 7.800 leerlingen die een studie aan het HBO volgen in de richting van de juridische sectoren⁵⁴. Op de Universiteit van Twente wordt geen juridische studierichting aangeboden. Er lopen op dit moment 5 HBO studenten stage bij de rechtbank in Almelo. Het effect voor Saxion Hogeschool is tweeledig. Enerzijds kunnen op de korte termijn studenten ook bij andere organisaties een stageplaats vinden, anderzijds zal dit in de toekomst wellicht lastiger worden omdat bijvoorbeeld advocatenkantoren besluiten mee te verhuizen naar Zwolle (zie ook 3.4.1: *Lange termijn effecten*). Dit kan tevens het aantal studenten voor de opleiding Rechten beïnvloeden. Volgens de hogeschool zal de verplaatsing de relatie tussen hen en de rechtbank onnodig negatief beïnvloeden, omdat de rechtbank letterlijk op afstand komt te staan.

Effecten op het MBO-onderwijs

Op dit moment zijn er zo'n 90-100 leerlingen per jaar die beginnen aan een juridische MBO opleiding. Onderdeel van de opleiding is een stage van 10 maanden. Doordat er slechts een beperkt aantal stageplaatsen beschikbaar is, is er bij de opleiding in Almelo plaats voor een gelimiteerd aantal leerlingen. Zo'n 15 tot 20 procent van de leerlingen aan een juridische opleiding vindt een stageplaats bij de rechtbank van Almelo, in totaal gaat het om zo'n 12-16 stageplaatsen per jaar. Een sluiting van de rechtbank houdt in dat er minder stageplaatsen beschikbaar komen, mede omdat Zwolle het verzorgingsgebied is van een andere ROC. Hierdoor is de opleiding in Almelo genoodzaakt tot afslanking met, naar verwachting 2,5 fte. Hierdoor verslechtert het onderwijsaanbod in Twente en is er effect op de werkgelegenheid in het onderwijs in Twente.

Effecten op de Raad voor de Kinderbescherming Overijssel (vestiging Almelo)

Volgens een gesproken medewerker van de Raad voor de Kinderbescherming Overijssel (vestiging Almelo) zal een verplaatsing van de rechtspraak naar Zwolle voor het personeel van de Kinderbescherming in Almelo weinig uitmaken, omdat het personeel van de andere vestiging in Zwolle de aanwezigheid bij de zittingen kan waarborgen. Er is aangegeven dat het voor de Raad van de Kinderbescherming Overijssel gaat om circa 435 zittingen per jaar, welke op dit moment nog in Almelo plaatsvinden maar die, op basis van het plan, op termijn in Zwolle zullen worden gehouden. Voor de klanten van de organisatie betekent de mogelijke verplaatsing, volgens de gesproken medewerker, veel. De medewerker verwacht namelijk dat de vaak in financiële problemen verkerende ouders worden afgeschrikt door de reistijd en de reiskosten naar de vestiging in Zwolle en dat zij zullen wegblijven bij zittingen. Een mogelijke verplaatsing van de rechtspraak tast voor deze doelgroep dus mogelijk de toegankelijkheid van het recht aan.

⁵³ ABN AMRO Insights, advocatuur.

⁵⁴ Bedrijfskunde MER, Bestuurskunde/Overheidsmanagement, Fiscaal Recht en Economie, HBO – Rechten en Sociaaljuridische Dienstverlening.

Effecten op de Reclassering

De reclassering is de schakel tussen justitie en zorg wanneer een strafbaar feit gepleegd is. Een groot aantal cliënten van de reclassering komt uit een milieu met een lager inkomen en slechte economische perspectieven⁵⁵. De verwachting van de reclassering is dat de reiskosten te hoog worden voor deze groep en dat zij verstek laten gaan in de rechtszaal. Een mogelijke verplaatsing van de rechtspraak tast ook voor deze doelgroep dan de toegankelijkheid van het recht aan.

Beschikbaarheid van de Rechter Commissaris

Bij politiezaken met huiszoekingen dient een Rechter Commissaris (RC) ingeschakeld te worden. De RC moet vervolgens ter plaatse komen. Een gevolg van de verplaatsing van de standplaats van Almelo naar Zwolle heeft tot gevolg dat de reistijd van de RC sterk toeneemt, terwijl ook de wachttijd om tot huiszoeking over te gaan voor de politie toeneemt.

Behandeling van lokale zaken in de regio

Een rechtbank is sterk in de samenleving verankerd. Burgers vinden het, volgens de gesproken advocaten en rechters, van groot belang dat zaken die lokale impact hebben ook in de regio kunnen worden behandeld. Zij geven aan dat een burger graag in eigen dialect behandeld dient te worden, maar ook dat zij ervan uitgaan dat de rechter de lokale situatie kent. In een pas verschenen oratie van Jos Blank wordt ook gesteld dat er een schaalverkleining gewenst is bij de rechterlijke macht, in plaats van een schaalvergroting. Hij stelt dat er een fusieverbod voor de sector ingesteld zou moeten worden.

3.6 Conclusie

Directe en indirecte werkgelegenheid

De directe en indirecte werkgelegenheid die als standplaats Zwolle in plaats van Almelo krijgt maakt ruim een kwart uit van de totale werkgelegenheid van de juridische sector van Twente, en bijna een derde van de totale toegevoegde waarde van de totale juridische sector in Twente. Deze werkgelegenheid en toegevoegde waarde verdwijnt dus uit de regio Twente.

Tabel 3.6 Directe en indirecte effecten huidige situatie en het effect van verplaatsing van de rechtspraak

	Huidige situatie Twente (fte)	Huidige situatie Twente (toegevoegde waarde) in mln. Euro's	Effect verplaatsing op Twente (fte) ⁵⁶	Effect verplaatsing op Twente (toegevoegde waarde) in mln. Euro's ⁵⁷
Directe effecten op de juridische sector	1.290,2	103,0	(358,4)	(30,4)
Indirect effect op de juridische sector	335,4	23,5	(93,2)	(6,5)
Totaal directe en indirecte effecten⁵⁸	1.626,6	126,5	(451,6)	(36,8)
% van de huidige situatie			- 28%	- 29%

⁵⁵ Circa 45% is ongeschoold of zijn vroegtijdige schoolverlaters; Circa 60% heeft geen werk of heeft onregelmatig werk; Circa 25% hiervan heeft een verstandelijke handicap of wordt daarvan verdacht, Bron: Gegevens Reclassering.

⁵⁶ Verschillen in de optelling zijn het gevolg van afronding op gehele getallen.

⁵⁷ Verschillen in de optelling zijn het gevolg van afronding op gehele getallen.

⁵⁸ Verschillen in de optelling zijn het gevolg van afronding op gehele getallen.

Korte termijn effect: Reistijd

Op korte termijn zullen mensen moeten reizen naar de rechtbank. De extra kosten die gemaakt moeten worden voor de reistijd zijn weergegeven in onderstaande tabel. Kanttekening die hierbij gemaakt dient te worden is dat bij de berekening van deze kosten op dit moment alle kosten aan de regio toegedeeld zijn. De toegenomen reiskosten voor woon-werkverkeer zal de rechtbank echter moeten vergoeden: basis daarvoor is openbaar vervoer, tweede klasse. Voor trein en bus stelt de rechtbank medewerkers een MobilityMixx kaart beschikbaar. De kosten daarvan draagt de rechtbank.

Tabel 3.7 Effecten op reistijd (jaarlijks in mln. euro jaarlijks) – prijspeil 2014

In mln. euro	Ritkosten	Kosten door negatieve reistijdwaardering	Totaal
Woon-werk medewerkers rechtbank ⁵⁹	(0,5)	(0,8)	(1,2)
Advocaten ⁶⁰	(0,3)	(3,6)	(3,9)
Eisers – Gedaagden ⁶¹	(0,5)	(0,5)	(1)
Reclassering	(0)	(0)	(0)
Gedetineerden vervoer ⁶²	(0,7)	(0,0)	(0,7)
Totaal⁶³	(2,0)	(4,8)	(6,9)

Lange termijn: verhuizingen

Op de lange termijn zal een deel van de mensen die een standplaatswisseling hebben ondergaan verhuizen. Niet alle werknemers zullen verhuizen, maar in de loop van de jaren zal ook het natuurlijke verloop ervoor zorgen dat de meeste mensen met standplaats Zwolle, ook daadwerkelijk in de regio Zwolle zullen wonen. Hiermee verdwijnen ook de directe bestedingen die voortkomen uit de woonplaats van de mensen die bij de rechtbank of aanpalende sectoren werken. Hierbij gaat het dus om de consumptieve bestedingen van de werknemers bij de rechtbank zelf van wie de standplaats veranderd, de meeverhuizende advocatuur en de werknemers bij toeleverende bedrijven en het huishouden waarin zij zich bevinden⁶⁴. Wanneer zij verhuizen vanwege het verplaatsen van de rechtbank verdwijnt deze koopkracht uit de Twentse economie. Wij ramen deze consumptieve bestedingen op circa 4,9 miljoen euro per jaar voor Twente.

⁵⁹ Ritprijs gebaseerd op 188 medewerkers, €213,10 voor een jaarlijks treinabonnement (NS.nl) of 60 km enkele reis, met een kost van 11 ct. per kilometer en 260 werkdagen per jaar. Reistijdwaardering gebaseerd op 188 medewerkers, 260 dagen per jaar, 45 minuten reistijd verlies per enkele reis en reistijdwaardering gegevens uit: Ministerie van I&M, maatschappelijke waarde van betrouwbaarheid. Beschikbaar op: http://www.kimnet.nl/sites/kimnet.nl/files/de-maatschappelijke-waarde-van-betrouwbaarheid_herdruk.pdf

⁶⁰ Ritprijs gebaseerd op 498 advocaten (werkgelegenheid aangeleverd door de gemeente Almelo en een overhead van 0,4 (ABN AMRO Insights - Advocatuur), verschil in ritprijs OV €7,66 of 60 km enkele reis, met een kost van 11 ct. per kilometer en 4x per maand reizen voor de verplaatste zaken naar de rechtbank van Zwolle. Reistijdwaardering gebaseerd op 498 advocaten, 4x per maand reizen voor de verplaatste zaken naar de rechtbank van Zwolle en 45 minuten reistijd verlies per enkele reis en een gemiddeld uurtarief van 200 euro (bezettingsgraad 50%).

⁶¹ Ritprijs gebaseerd op 8.553 zaken op zitting (gegevens rechtbank), met gemiddeld 4 personen per zaak op zitting, verschil in ritprijs OV €7,66 of 60 km enkele reis, met een vergoeding van 11 ct. per kilometer. Reistijdwaardering gebaseerd op aantal zaken op zitting, 4 personen per zaak op zitting, 45 minuten reistijd verlies per enkele reis en reistijdwaardering gegevens uit: Ministerie van I&M, maatschappelijke waarde van betrouwbaarheid. Beschikbaar op: http://www.kimnet.nl/sites/kimnet.nl/files/de-maatschappelijke-waarde-van-betrouwbaarheid_herdruk.pdf

⁶² Gebaseerd op 1.860 ritten met gedetineerden per jaar (inschatting sector) met een ritprijs van €400 (inschatting sector).

⁶³ Verschillen in de optelling zijn het gevolg van afronding op gehele getallen.

⁶⁴ Uitgaande van een gemiddelde huishoudensgrootte van 2,2 personen. Compendium voor de leefomgeving.

Tabel 3.8 Consumptieve bestedingen samenhangend met verhuizen of wegvloeiën werknemers rechtbank en meeverhuizende advocatuur en indirecte werkgelegenheid

Consumptieve bestedingen ⁶⁵	
Detailhandel – Dagelijks	(2,7)
Detailhandel – Niet dagelijks	(1,6)
Horeca	(0,5)
Totaal⁶⁶	(4,9)

Cluster- en netwerkeffecten

De rechtbank is onderdeel van een breder cluster. Verplaatsing van de rechtspraak van Almelo naar Zwolle heeft impact op het functioneren van dit cluster. Het gaat hierbij om zogenaamde netwerk- of cluster effecten. Op basis van de gevoerde gesprekken zijn een aantal effecten op een rij gezet. Voor de meeste van deze effecten is kwantificering niet mogelijk, enkel een richting waarin de tendens is (positief, dan wel negatief).

Tabel 3.9 Cluster- en netwerkeffecten van verplaatsing van de rechtbank

	Huidige situatie Twente (werkgelegenheid - fte)	Huidige situatie Twente (toegevoegde waarde) in mln. Euro's	Effect verplaatsing op Twente (werkgelegenheid - fte)	Effect verplaatsing op Twente (toegevoegde waarde) in mln. Euro's
Effecten op concurrentie positie van de advocatuur	<i>Meegenomen in verhuizingen en reistijdwaardering</i>			
Functioneren van de regionale arbeidsmarkt	Slechtere arbeidsmarkt, afname koopkracht, afname cultuuraanbod.			
Aantrekkelijkheid van Twente als vestigingslocatie voor bedrijven	Afname aantrekkelijkheid door verschralling voorzieningenniveau.			
Effecten op het MBO-onderwijs	12	0,9	2,5	0,2
Effecten op het HBO-onderwijs	Belang van de rechtbank voor stageplaatsen en aantrekkelijkheid opleiding			
Effecten op de Raad voor de Kinderbescherming Overijssel (vestiging Almelo)	Effecten op de Raad zelf nihil, effecten op de bereikbaarheid van het recht voor cliënten potentieel groot.			
Beschikbaarheid van de Rechter Commissaris (RC)	Wachttijd op RC langer en reistijd RC neemt toe.			
Behandeling van lokale zaken in de regio	De lokale verbondenheid van de rechtbank met de regio neemt af.			
Effecten op de Reclassering	Effecten op de bereikbaarheid van het recht voor cliënten potentieel groot.			

⁶⁵ Koopkrachtbinding voor de regio Twente voor dagelijkse boodschappen en horeca – 95%; voor niet dagelijkse boodschappen - 60%.

⁶⁶ Verschillen in de optelling zijn het gevolg van afronding op gehele getallen.

Geraadpleegde bronnen

Atlas voor gemeenten, 2011. Regiofoto Twente.

Atlas voor gemeenten, 2014. Stadsfoto Almelo.

Gemeente Almelo, 2015. Gegevens over reistijden vanuit de regio.

Gemeente Almelo, 2015. Verslag over de consultatieronde medewerkers.

HBO opleidingen, gegevens over het aantal studenten en opleidingen

Jos Blank, 2015. Oratie: Illusies over fusies. Erasmus Universiteit Rotterdam. September 2015.

MBO opleidingen, gegevens over het aantal studenten en opleidingen

Politie Almelo, gegevens over het aantal zaken met politierechter

Raad voor de Kinderbescherming (Almelo), gegevens over het aantal zaken

Raad voor de Rechtspraak, 2015. Meerjarenplan voor de Rechtspraak.

Rechtbank Almelo, gegevens over de werkgelegenheid en banen, aantal zaken en zittingen en zaken op zitting.

Reclassering (Almelo), gegevens over het aantal zaken en persoonskenmerken cliënten

Roosemalen & Savelkoul, Tegenvoorstel Masterplan, sluiting PI Almelo.

TU Twente, gegevens over het aantal studenten en opleidingen

Internet

<http://statline.cbs.nl/statweb/>

<http://www.tweedekamer.nl>

<http://www.regiotwente.nl>

<http://www.kennispunttwente.nl/>

Geïnterviewde instanties en aanwezigen rondetafelgesprek

Geïnterviewde en aanwezigen rondetafelgesprek	
Advocatuur en Notarissen	Damsté advocaten - Ale Holsbrink & Rob Oude Breuil Daniels Huisman N.V. - Hubert te Woerd Blankenstijn advocaten –Arco Blankenstijn Kienhuis Hoving Advocaten - John van Schendel & Norbert Haas Dinand ter Braak, notaris Jan van der Hel, advocaat en oud deken voor Overijssel
Gemeente Almelo	Jon Hermans-Vloedveld (Burgemeester Almelo) Ingrid van Tuinen
TwenteBoard	Herman Hazewinkel, Woordvoering namens de Twente Board
MBO-opleiding ROC Twente	Ilse Hofman
Saxion Hogeschool	Stephanie ter Borg Wim Boomkamp
Centrum Almelo Actief	Gerrit van Woudenbergh
Rechtbank Almelo	Ulbe van Houten, <i>rechter Rechtbank Overijssel</i> Ger Vermeulen, <i>rechter en oud-bestuurslid Rechtbank Overijssel</i>

Instellingen
Politie Almelo
Raad voor de Kinderbescherming
Reclassering Zutphen/Enschede
PI/HvB De Karelskamp

Bijlage 1 Uitgangspunten effectenbepaling

Soort effect	Omschrijving
Eerste ring (effecten op de rechtspraak)	
	Organisatie
	Personeel
Tweede ring (effecten op de justitie)	
	Openbaar ministerie
	Politie
	DJI
	Reclassering
	Raad voor de Kinderbescherming
Derde ring (effecten op overheden)	
	Rijksoverheid (m.u.v. V&J), provincie, gemeenten
Vierde ring (effecten op burgers en organisaties)	
	Burgers (als gedaagde of verdachte partij of juist als eisende partij)
	Instellingen (onderwijs)
	Ondernemers (in het bijzonder advocatuur, notarissen, professionele bewindvoerders)
Vijfde ring (maatschappelijke effecten)	
	Effecten op toegankelijkheid rechtspraak
	Effecten op aantrekkingskracht Twente als vestgingsplaats voor burgers (i.h.b. hoger opgeleiden), bedrijven en instanties maar ook als locatie voor evenementen
	Effecten op de culturele sector, voorzieningen en horeca

Bijlage 2 Belangrijkste uitgangspunten

Economische kerngegevens

	Bruto toegevoegde waarde basisprijzen	Arbeidsvolume werkzame personen	Bruto toegevoegde waarde basisprijzen	Arbeidsvolume werkzame personen
<i>2012</i>	Nederland		Twente	
<i>Bedrijfstakken/branches (SBI 2008)</i>	<i>In mln. euro's</i>	<i>x 1000 arbeidsuren</i>	<i>In mln. euro's</i>	<i>x 1000 arbeidsuren</i>
A Landbouw, bosbouw en visserij	10225	162	245	6,3
B Delfstoffenwinning	21327	8,2	12	0,1
C Industrie	69074	714,3	3447	37
D Energievoorziening	7458	22,3		
E Waterbedrijven en afvalbeheer	3597	30,3		
F Bouwnijverheid	27826	490,2	1257	19,2
G Handel	77951	1044,1	2322	35,7
H Vervoer en opslag	27784	325,9	545	7,5
I Horeca	9406	231,1	248	6,6
J Informatie en communicatie	27751	242,9	509	4,7
K Financiële dienstverlening	49908	233,3	803	4
L Verhuur en handel van onroerend goed	29050	66,2	905	2,2
M Specialistische zakelijke diensten	45598	564,2	979	13,2
N Verhuur en overige zakelijke diensten	33101	677,1	938	21,9
O Openbaar bestuur en overheidsdiensten	44155	470,4	1020	10,8
P Onderwijs	29971	422,8	1227	17
Q Gezondheids- en welzijnszorg	54458	1038,3	1876	37,6
R Cultuur, sport en recreatie	7633	129,4	223	3,7
S Overige dienstverlening	7073	167	170	4,6
T Huishoudens	486	15	16	0,5
U Extraterritoriale organisaties	0	0	0	0

Banen en fte's

Nederland	Werkzame personen	Arbeidsjaren
2014	x 1 000	x 1 000
M Specialistische zakelijke diensten	693	574
84 Openbaar bestuur en overheidsdiensten	492	465
Totaal	7.746	5.773

Berekening koopkrachteffecten

	Toegevoegde waarde (bruto, basisprijzen)	Arbeidsvolume werkzame personen
2013	<i>mln. euro</i>	<i>1000 arbeidsjaren</i>
Nederland	578.536	6.962.000
Twente (CR)	17.126	231.700

Nederland - 2011	netto omzet (in mln. euro)	Werkgelegenheid (1000 arbeidsjaren)
G+I Handel en horeca	520.914	1.637

Bijlage 3 Begrippenlijst

Afschrijvingen	De berekende waardevermindering van vaste activa (zoals machines, gebouwen, software en andere duurzame productiemiddelen) die worden ingezet in het productieproces, voor zover die vermindering het gevolg is van normale technische slijtage, economische veroudering of verzekerbare schade.
Arbeidsinkomensquote	Het aandeel van de lonen in de toegevoegde waarde in een economie. Het verloop van de arbeidsinkomensquote is een indicator voor de ontwikkeling van de winstgevendheid van bedrijven; een stijging van de arbeidsinkomensquote duidt op een lagere winstgevendheid.
Arbeidsjaar	De gemiddelde contractuele arbeidsduur van een voltijdsbaan van werknemers op jaarbasis.
Basisprijzen	Wordt gebruikt als waardering voor de toegevoegde waarde. De waardering tegen basisprijzen gaat uit van de prijs die de producent uiteindelijk overhoudt, dus exclusief handels- en vervoersmarges van derden en exclusief het saldo van productgebonden belastingen en productgebonden subsidies.
Belastingen	Door de overheid opgelegde, verplichte heffingen, zonder een direct aanwijsbare tegenprestatie, die dienen ter dekking van overheidsuitgaven.
Beroepsbevolking	Alle personen van 15-64 jaar die tenminste twaalf uur per week werken of actief dergelijk werk zoeken.
Binnenlands product	Het totale inkomen dat door middel van productie in Nederland is gevormd. Het is daarmee gelijk aan de som van de toegevoegde waarden van alle bedrijfstakken. Wordt meestal bruto gebruikt en uitgedrukt in marktprijzen.
Bruto productiewaarde	De marktwaarde van de afgezette goederen en diensten, vermeerderd met de waarde van de goederen die aan de voorraad zijn toegevoegd.
Bruto toegevoegde waarde	Toegevoegde waarde inclusief afschrijvingen.
Consumptieve bestedingen	De goederen en diensten die gebruikt worden voor rechtstreekse bevrediging van individuele of collectieve behoeften
Geregistreerde werkloosheid	Mensen zonder werk (of met werk van minder dan twaalf uur per week) die bij een arbeidsbureau staan ingeschreven en direct beschikbaar zijn voor een baan van minstens twaalf uur per week.

Marktprijzen	De waardering tegen marktprijzen is de prijs die de afnemer betaalt, dus inclusief handels- en vervoersmarges en de belastingen op productie en invoer, en exclusief de subsidies op productie en invoer. Wordt vooral gebruikt als waardering voor de toegevoegde waarde en het binnenlands product.
Multiplier	Vermenigvuldigingsfactor die de mate van doorwerking of uitstraling weergeeft. Een multiplier van bijvoorbeeld 1,5 geeft aan dat er behalve het oorspronkelijke directe effect ter grootte van 1, nog een additioneel indirect effect van 0,5 optreedt.
Nationaal inkomen	Alle inkomens die Nederlandse ingezetenen ontvangen op grond van hun deelname aan een (binnen- of buitenlands) productieproces, dan wel op grond van hun bezit van vermogenstitels, obligaties, leningen en spaartegoeden. Deze inkomens omvatten, onder andere, de beloning van werknemers, belastingen en subsidies op productie en invoer, rente, dividenden en niet-uitgekeerde winsten. Is gelijk aan de som van de primaire inkomens van alle sectoren. Het kan ook worden berekend als het binnenlands product plus de per saldo uit het buitenland ontvangen lonen, rente, dividenden etc. Dit wordt uitgedrukt in marktprijzen.
Nationaal product	De totale toegevoegde waarde die in Nederland wordt voortgebracht, plus de per saldo uit het buitenland ontvangen primaire inkomens. Is in waarde gelijk aan het nationaal inkomen. De reële verandering ervan is exclusief de invloed van de ruilvoetverandering, dit in tegenstelling tot de reële verandering van het nationaal inkomen.
Productiewaarde	De marktwaarde van de afgezette goederen en diensten, vermeerderd met de waarde van de goederen die aan de voorraad zijn toegevoegd.

Bijlage 4 Toelichting Input-Output analyse

Wat is een input output tabel?

Een input output tabel geeft een gedetailleerde beschrijving van de goederen en dienstenstromen in een regio of land welke verband houden met het productieproces. Door zijn vorm kan een input output tabel zowel horizontaal als verticaal worden gelezen. Op de regels van de tabel wordt namelijk een overzicht gegeven van de goederen en dienstenstromen vanuit de onderscheiden sectoren ("output"), terwijl de kolommen inzicht geven in de goederen en dienstenstromen naar de sectoren ("input").

De output of afzet van elke sector omvat de intermediaire leveringen (tussenproducten van sector naar sector) en de finale leveringen (uitvoer, consumptie, investeringen en voorraadvorming). De input of kostenzijde omvat de door andere sectoren geleverde intermediaire goederen en de primaire kosten (invoer, afschrijvingen, indirecte belastingen minus subsidies, lonen en salarissen en overig inkomen). Aldus verschaft de input output tabel voor de economische sectoren van het gebied waarop de tabel betrekking heeft, een volledig overzicht van de afzet en kostenstructuur.

Uitwerking van een voorbeeld

Ter verduidelijking van het voorgaande is hieronder een fictieve regionale I/O tabel weergegeven.

Voorbeeld IO-tabel

Sectoren		(1) leveringen aan				(2) Totaal	(3) Finale	(4) Productie
		a	b	c	d	intermediair	levering	Totaal
(1) Levering van	a	10	12	14	7	43	57	100
		8	9	0	3	20	30	50
	b	3	4	10	9	26	14	40
		2	1	10	1	14	31	45
	c	23	26	34	20	103	132	235
	d							
(2) Subtotaal								
(3) Invoer		27	14	0	15	56		
(4) Toegevoegde waarde		50	10	6	10	76		
(5) Totale productie		100	50	40	45	235		

De leveringen van een sector in de regio bestaan uit de leveringen aan sectoren a t/m d in dezelfde regio ofwel de intermediaire leveringen (kolom (1)) en leveringen aan de finale vraag in de regio en daarbuiten (kolom (3)). De intermediaire leveringen zijn die leveringen die in de toegeleverde sector mede als input dienen voor de voortbrenging van het eindproduct. Zo levert bijvoorbeeld sector a 10 eenheden aan zichzelf (de interne leveringen), 12 eenheden aan b, 14 aan c en tot slot 7 eenheden aan sector d. Het totaal van de intermediaire leveringen van sector a bedraagt 43 (kolom (2)).

De finale leveringen (kolom (3)) zijn die goederen en diensten die het eindproduct vormen van het totale productieproces per sector. De finale leveringen kunnen bestaan uit:

- Consumptiegoederen voor de gezinshuishoudingen in de regio;
- Investeringsgoederen voor de bedrijven in de regio;
- Export, onderverdeeld in export naar overig Nederland en het buitenland;
- Goederen, geleverd aan de overheid in de regio;
- En tot slot kunnen er mutaties in de voorraadvorming plaatsvinden.

De totale productie van een sector (kolom (4)) bestaat dan uit het totaal van de intermediaire en de finale leveringen. De kostenstructuur van een sector, weergegeven door de kolommen van de sectoren, bestaat uit:

- De leveringen van grondstoffen en halffabricaten door de sectoren in de regio, hieronder zijn eveneens de interne leveringen begrepen.
- De primaire kostencategorieën bestaande uit: de invoer van goederen onderverdeeld in invoer vanuit andere regio's (regel (3)) en de toegevoegde waarde (regel (4)), welke onderverdeeld kan worden in de kostencomponenten lonen en salarissen (inclusief de sociale lasten), het winstinkomen en de afschrijvingen.

Het totaal van alle kostencomponenten is per sector vermeld op regel (5). Het totaal van de inputs is gelijk aan de omvang van de totale productie. Per sector geldt, dat het totaal van de kostencomponenten (de inputs) gelijk is aan het totaal van de afzetcomponenten (de outputs). De productie van alle sectoren tezamen vormt de totale productie in de economie. In het voorbeeld is dit gelijk aan 235 eenheden.

Toepassingsmogelijkheden

Indien men erin slaagt voor elk van de onderscheiden sectoren gegevens te verzamelen over de volgende (zie onderstaande opsomming) gegevens, dan beschikt men over een kwantitatieve set van gegevens van de betreffende economie die zich uitstekend leent voor een beschrijvende analyse van de structuur en de ontwikkeling van het economisch proces.

- Intermediaire kosten (leveringen door andere sectoren);
- Intermediaire leveringen (aan andere sectoren);
- Primaire kosten;
- Finale leveringen.

Een belangrijke toepassingsmogelijkheid van de input output tabel berust daarnaast op de verbanden die er bestaan tussen de omvang van de finale productie van één bepaalde sector en de productie omvang van alle sectoren welke door het leveren van intermediaire goederen bijdragen in de totstandkoming van de productie van eerst bedoelde sector. Meer in het bijzonder is het dan op basis hiervan mogelijk de effecten na te gaan van een bestedingsimpuls in de vorm van bijvoorbeeld een stijging van de vraag naar investeringsgoederen, voor de gehele economie. Een toeneming van de vraag heeft immers niet alleen een direct effect op de productie van een bepaalde sector maar daarnaast door de vereiste toeleveringen ook indirecte effecten in alle mogelijke andere sectoren. Ook deze sectoren zijn op hun beurt afhankelijk van (weer andere) sectoren, die eveneens toeleveringen nodig hebben, etc. De indirecte effecten worden wel steeds kleiner zodat het gehele proces tot een einde komt. De som van alle indirecte effecten vormt het totale indirecte effect 1. De extra toeneming van de vraag in alle mogelijke sectoren wordt doorwerking genoemd. Dankzij dit doorwerkingseffect leidt een extra besteding van 1 gulden tot een totale stijging van de economische transacties met meer dan 1 gulden. De verhouding tussen het uiteindelijk effect en de impuls heet multiplier.

Een multiplier is dus een vermenigvuldigingsfactor die de mate van doorwerking of uitstraling weergeeft. Een multiplier met een waarde van bijvoorbeeld 1,5 geeft aan dat er behalve het oorspronkelijke directe effect ter grootte van 1, nog een additioneel indirect effect van 0,5 optreedt. De effecten kunnen daarbij zijn uitgedrukt in termen van werkgelegenheid (er is dan sprake van een werkgelegenheidsmultiplier) doch ook in termen van bijvoorbeeld productie, import en toegevoegde waarde.

Deze multipliers kunnen van sector tot sector verschillen. In sectoren waarin veel wordt ingevoerd of de winstoverslag hoog is, is de multiplier relatief laag. Naarmate de economie van een regio een meer "open" karakter heeft, zal de verwevenheid met sectoren buiten de regio sterker zijn. Een belangrijk deel van de indirecte effecten van een bepaalde impuls zal dan, zoals dat heet, "weglekken" naar andere regio's. Een verandering van de omvang van de productie van een bepaalde sector heeft dan weinig of zelfs hoegenaamd geen doorwerkingseffecten op de productieomvang in de andere sectoren van de betreffende regio. Met andere woorden de productiemultipliers zullen niet hoog zijn.

Het voorgaande betekent derhalve dat door input output analyse zicht kan worden gegeven op de directe en indirecte effecten van een bestedingsimpuls in termen van productie, werkgelegenheid en toegevoegde waarde.

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com

W www.ecorys.nl

Sound analysis, inspiring ideas